

SVEUČILIŠNI UDŽBENICI JOSIPA SILIĆA (u okviru metodičkih kolegija ili nastavnih predmeta)

Vlado Pandžić
Filozofski fakultet
Zagreb

Sažetak: U tekstu su predstavljene autorske i suautorske knjige prof. dr. sc. Josipa Silića koje su porabljene kao udžbenici u okviru sveučilišnih metodičkih kolegija ili nastavnih predmeta koje je predavao autor ovoga preglednog rada (1975-2008).¹ Rasprava, zaključci i potkrjepljenja djelomice se temelje na studentskim prikazima, ocjenama, komentarima i odgovorima na anketna pitanja.

Ključne riječi: Josip Silić, sveučilište, udžbenici.

I.

Analizirali, prosuđivali i ocjenjivali smo tijekom trideset triju godina uporabu suautorskih i autorskih knjiga prof. dr. sc. Josipa Silića u okviru metodičkih kolegija ili nastavnih predmeta (Metodika nastave hrvatskoga književnog jezika, Metodika nastave hrvatskoga jezika, govornoga i pismenoga izražavanja, Teorija nastave hrvatskoga jezika, Osnove govorništa, Teorija nastave izražavanja, Teorija nastave govornoga i pismenoga izražavanja, Teorija nastave jezičnog izražavanja, Teorija nastave hrvatskoga jezika i književnosti i dr.) u Odsjeku za jugoslavistiku (1975–1990) te Odsjeku za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu (1991–2008), Filozofskom fakultetu u Zadru (1997–2000), Filozofskom

¹ U ovome je broju časopisa *Hrvatski*, koji je posvećen prof. dr. sc. Josipu Siliću u prigodi 75. rođendana, zadužena doc. dr. sc. Jadranka Nemeth-Jajić za tekst o njegovim srednjoškolskim udžbenicima koji su porabljeni i kao sveučilišni udžbenici, pa su u ovome tekstu samo jezgrovito predstavljani.

fakultetu u Splitu (2003–2008) i Odjelu za kroatistiku i slavistiku Sveučilišta u Zadru (2004–2008).² Među raznovrsnim bilješkama, komentarima, prosudbama i ocjenama njegovih knjiga pronašli smo izobilje činjenica na kojima možemo usustaviti pregledni rad, a imamo i dovoljno čvrstih dokaza za funkcionalno potkrjepljivanje potencijalnih tvrdnji i zaključaka.

II.

Priručnik za nastavnike *Prema modernijoj nastavi jezika u srednjoj školi*,³ koji je utemeljen na lingvističkim i metodičkim istraživanjima, postao je već u akademskoj godini 1974/1975. obvezatni udžbenik za nastavni predmet Metodika nastave hrvatskoga književnog jezika u Odjelu za jugoslavistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Nakladnik je bio Zavod za unapređivanje stručnog obrazovanja, pa je poslana u sve srednje škole u Hrvatskoj, a napravljena joj je povelika i raznovrsna promidžba u svim jugoslavenskim republikama. Izostavljanje naziva jezika omogućilo je prijelaz republičkih granica, stvorilo zanimanje i profesora stranih jezika, a recenzenti Mara Zuber i Petar Prpić vlastima su jamčili prihvatljivost priručnika, što je onodobno bilo odlučno za svaku knjigu u uvjetima stroge državne (policijske) cenzure koja je posebno motrila na knjige o hrvatskome jeziku. Nakon tih su preporuka i jamstava profesori Josip Silić i Dragutin Rosandić, suautori toga priručnika koji je nudio nove jezikoslovne i metodičke spoznaje,⁴ često pozivani na stručne skupove, što je dodatno uzdiglo hrvatsku metodiku nastave jezika, tj. neprijeporno ojačalo njezinu dotadašnju vodeću ulogu. Srednjoškolski su profesori bili itekako svjesni slabosti postojeće tradicionalne nastave

² Dodatno smo prosuđivali i ocjenjivali uporabu njegovih knjiga – i prof. dr. sc. Dragutina Rosandića – na predavanjima i seminarima za studente Pedagoške akademije u Mariboru (1976–1984) i Nastavničkog fakulteta u Lundu (1981–1984) koja su organizirana u Zagrebu te na Jezičnom fakultetu Sveučilišta u Bordeauxu (1984–1987).

³ Josip Silić – Dragutin Rosandić, *Prema modernijoj nastavi jezika u srednjoj školi (Priručnik za nastavnike)*, Zavod za unapređivanje stručnog obrazovanja, Zagreb, 1973.

⁴ Budući da suautori Josip Silić i Dragutin Rosandić nisu posebno naznačili autorstvo pojedinih dijelova ili poglavlja u zajedničkim udžbenicima i priručnicima, u skladu s uobičajenim načelima određivanja autorstva prikazivat ćemo ih kao njihova zajednička djela. Međutim, možemo pretpostaviti da je Silić više pozornosti posvećivao „lingvističkom pristupu“, a Rosandić „metodičkom pristupu“.

hrvatskoga jezika, zato je poveliko bilo njihovo zanimanje za „moderniju nastavu jezika u srednjoj školi”.⁵

Poticajnom je prezentacijom, prikladnim metodama, usklađenim postupcima i jasnim primjerima predstavljena Silićeva i Rosandićeva knjiga „na savjetovanjima za profesore hrvatskog ili srpskog jezika”.⁶ Suautori su svrhovito naveli u jezgrovitome *Predgovoru*:

„Knjižica 'PREMA MODERNIJOJ NASTAVI JEZIKA U SREDNJOJ ŠKOLI' donosi predavanja što su ih autori održali na savjetovanjima o nastavi hrvatskog ili srpskog jezika u srednjim školama.

Obuhvaćene su najvažnije teme koje ulaze u program nastave hrvatskog ili srpskog jezika u prvom razredu srednje škole i na kojima će se zasnivati nastava jezika u ostalim razredima srednje škole polazeći od načela korelacije nastave fonetike, fonologije, gramatike, leksika i stilistike.

Teme su interpretirane na lingvističkoj i metodičkoj osnovi. Afirmirane su spoznaje do kojih je došla suvremena lingvistička i metodička znanost.”⁷

Suautori su istaknuli da je tijekom „obrade jezičnog gradiva” primjenjivano „načelo cjelovitosti i funkcionalnosti”.⁸ U skladu s time se u komunikacijsko-stvaralačkom pristupu „glasovne (...) promjene proučavaju sustavno i cjelovito, a usvojene zakonitosti primjenjuju u govoru i pismu”.⁹ U tradicionalnoj nastavi proučavane su „povezano s pravopisom”, dok se pravogovoru nije poklanjala pozornost, pa zato „suvremena nastava jezika služi razvijanju kulture usmenog i pismenog izražavanja i kulture čitanja.”¹⁰ Osobito su afirmirali induktivno poučavanje s nedvojbenim očekivanjem da će u takvoj nastavi učenici uočavati „procese i zakonitosti (...) u suvremenom književnom jeziku” te nakon toga izvoditi pravila koja će primjenjivati u govorenju i pisanju.¹¹ Premda je indukcija nazvana „temeljnim postupkom pri usvajanju novih jezičnih pojava”, suautori ne isključuju dedukciju iz nastavnog procesa, zato što se „indukcija i dedukcija” mogu svrhovito nadopunjavati i zamjenjivati kao

⁵ U osnovnim je školama u Hrvatskoj modernizirana nastava hrvatskoga jezika u 1960-im, a u Bosni i Hercegovini tiskani su moderniji osnovnoškolski udžbenici u 1970-im.

⁶ To je onodobni službeni naziv osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga nastavnog predmeta u SR Hrvatskoj (do 1990.).

⁷ J. Silić – D. Rosandić, n. d., str. 5.

⁸ Isto.

⁹ Isto.

¹⁰ Isto.

¹¹ Isto.

„analiza i sinteza”.¹² Istaknuli su četiri razine usvajanja učiva u nastavi koju nazivaju „istraživačkim (stvaralačkim) procesom”, što je preduvjet osiguranja logičko-spoznajne osnove i samostalne aktivnosti učenika te stjecanja komunikacijskih kompetencija.¹³ Na kraju su *Predgovora* naveli namjenu knjige koja bi trebala pružiti „lingvističke i metodičke obavijesti” nastavniku u izvršenju „složenih zadataka u nastavi” te studentima, lektorima, spikerima, glumcima i svima koji se bave govorom.¹⁴

Četiri su jasno razvrstana i pregledna tematska poglavlja, a svako ima „lingvistički” i „metodički” pristup, u kojima se teorijski i praktično promišlja učenje hrvatskoga fonetičkog i fonološkog učiva: *Govorna komunikacija, Rečenična intonacija i njezini parametri, Glasovne promjene na granici morfema i riječi* i *Alternacije ije//je, je//e, je//ije, ije//i i je//i*.

U *lingvističkom pristupu*¹⁵ poglavlja *Govorna komunikacija* ponajprije se obrazlažu pojmovi „poruka”, „govornik”, „sugovornik”, „kod” i „situacija”.¹⁶ Pozorno izabranim navodima iz književnih djela Antuna Šoljana, Ranka Marinkovića i Mirka Božića obrazloženo je „očitovanje govornikovih duševnih raspoloženja” i „(psiho)fizioloških osobina”, ilustrirane poruke koje sadrže nepotrebne riječi, izdvojeni primjeri „ekonomiziranja” u poruci, objašnjeno govornikovo oblikovanje poruke „sredstvima koja su mu dana kodom (sveukupnošću fonoloških, gramatičkih i leksičkih činjenica)”, protumačen izbor riječi „ovisno o situaciji”, a na kraju je zanimljivo obrazlaganje „procesa slanja i primanja poruke”.¹⁷ *Metodički pristup* govornoj komunikaciji temelji se na „njezinu lingvističkom određenju, na didaktičkim, psihološkim i spoznajnim osnovama nastavnog procesa” u svim razredima srednje škole te se inzistira na usvajanju različitih oblika govorne komunikacije i izgrađivanju sposobnosti usmenoga i pismenoga izražavanja.¹⁸ Elokventno su ponuđena metodička rješenja i primjeri usvajanja znanja o govornoj komunikaciji te stjecanja komunikacijskih sposobnosti i umijeća, a porabljeno je nazivlje plod promišljenih prilagodbi tradiciji stručne literature.

¹² Isto.

¹³ Isto.

¹⁴ Isto.

¹⁵ U bilješci je istaknuto da je utemeljen na „modelima govorne komunikacije” R. Jacobsona i V. M. Lejčika.

¹⁶ J. Silić – D. Rosandić, n. d., str. 7.

¹⁷ Isto, str. 7–18.

¹⁸ Isto, str. 19–22.

U poglavlju *Rečenična intonacija i njezini parametri* (u okviru *lingvističkog pristupa*), s mnoštvom prikladnih i dojmljivih primjera, istaknuta je modernizirana stara tvrdnja da „za dobro razumijevanje rečenične intonacije i njezinih osnovnih parametara – logičkog naglaska, logičke pauze, logičke melodije i tempa treba poznavati logičko-gramatičku strukturu rečenice, takozvano aktualno raščlanjivanje rečenice” te strukturne komponente: „dato” i „novo”.¹⁹ U zgusnutome su tekstu određeni ti pojmovi te jasno potkrijepljeni prikladnim primjerima. U *metodičkom pristupu* istaknuta su načela za „nastavu intonacije i njezinih parametara”, „određivanja logičkog subjekta”, „uočavanja logičkih odnosa u rečenici i među rečenicama”, „usklađivanja logičke strukture rečenice i njezina intonacijskog oblikovanja” te navedene vježbe za nastavu intonacije: „vježbe razlikovanja intonacijskih konstrukcija”, „vježbe oponašanja zadanih uzoraka”, „vježbe u samostalnom ostvarivanju intonacijskih konstrukcija” i dr.²⁰

Lingvistički pristup u trećem poglavlju (*Glasovne promjene na granici morfema i riječi*) ponajprije je usmjeren na objašnjavanje „granice prefiksalnog i korijenskog morfema” te „granice korijenskog i sufiksalnog morfema”, a zatim izrijeком na proučavanje „uvjeta na granicama morfema”, „pitanja fonološke adaptacije posuđenica”, „modifikaciju sekvenci”, „geminaciju”, „opis pojava na granicama morfema” te akustičku i artikulacijsku „modifikaciju glasova” i njihovo ispadanje.²¹ U izrazito poticajnome *metodičkom pristupu* raščlanjena su metodička načela za „obradu glasova” te vježbe: „razlikovanja”, „primanja poruka”, „oponašanja”, „samostalnog izgovaranja” i „samostalnoga pronalaženja primjera”.²²

Najjednostavniji je *lingvistički pristup* u poglavlju *Alternacije ije//je, je//e, je//ije, ije//i i je//i*.²³ Načelo je korelacije na prvom mjestu u okviru *metodičkog pristupa* u kojem se usvajanje alternacija ostvaruje na „razini razlikovanja, reprodukcije, primjene i preoblake (stvaralačke primjene)”. Svrhovita je i često ponavljana tvrdnja o alternacijama kao složenim pojavama koje treba usvajati „raznovrsnim metodičkim postupcima”.²⁴

¹⁹ Isto, str. 23.

²⁰ Isto, str. 31–51.

²¹ Isto, str. 53–60.

²² Isto, str. 61–66.

²³ Isto, str. 67–71.

²⁴ Isto, str. 72–78.

Svojedobno je ta nevelika knjiga ponudila jasnu prekretnicu u srednjoškolskoj nastavi hrvatskoga jezika koja je desetljećima bila potpuno zanemarena, a za posebnu je pohvalu svenazočno nastojanje za stalnim poboljšanjima i modernizacijom udžbenika hrvatskoga jezika. Postala je sveučilišni udžbenik studentima hrvatskoga jezika, nezaobilazna obveza u njihovoj izobrazbi, osobito u okolnostima nedostatka prikladne metodičke literature, udžbenika i priručnika koji bi mogli potaknuti poboljšanja u nastavi hrvatskoga jezika.

U redovitim su anketiranjima o sveučilišnim udžbenicima studenti isticali privlačnost izraza „modernija nastava” i „moderna nastava” premda im nije bilo potpuno jasno značenje tih pojmova. Pojedinci su izjavljivali da im je u razumijevanju te knjige smetalo oblikovanje teksta: „vrlo složeno”, „znanstveno”, „komplicirano”, „nepoticajno” itd. Navodili su i druge razloge: „nepoznato nazivlje”, „neobično izlaganje”, „mnoštvo kratica”, „nejasni zaključci” itd. Bilo je studenata koji nisu uopće razumjeli značenje izraza „modernija nastava jezika u srednjoj školi”,²⁵ ali dinamično i uporno su prigovarali „visokom stilu” ponuđenih „lingvističkih pristupa”.²⁶ Oko 30% studenata nije bilo zadovoljno nazivom „hrvatski književni jezik”, što je otprilike i povijesni podatak o dirigiranome nacionalnom sastavu studenata.²⁷

Glavnina je studenata prepoznala vrijednost toga priručnika za srednjoškolske nastavnike hrvatskoga jezika, ali očekivanu primjenu priručničkih koncepcija zaustavljala je poduga tradicija usmjerenosti srednjoškolskih profesora na nastavu književnosti i zapostavljanje nastave hrvatskoga jezika.²⁸ Usprkos tim činjenicama može se istaknuti

²⁵ Na raspolaganju su srednjoškolci imali udžbenik: Ivan Brabec – Mate Hraste – Sreten Živković, *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1961. U prijašnjim izdanjima je bila *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Novi je naslov prilagođen Novosadskom dogovoru (1954.) te službenom *Pravopisu hrvatskosrpskoga književnog jezika* (1960.).

²⁶ Profesor Silić bio je sveučilišni lektor hrvatskoga jezika u Lilleu (1963–1965). Nakon povratka je s profesorom Rosandićem promicao i metode francuskoga strukturalizma u zajedničkim knjigama.

²⁷ To ne bi trebalo spominjati da nije riječ o velikosrpskoj politici pod okriljem jugoslavenske komunističke vlasti. Neprijeporna je povijesna činjenica da su jugoslavenske službe planski poticale maturante srpske nacionalnosti iz Hrvatske i ostalih jugoslavenskih republika na studij jugoslavistike u Zagrebu, stipendirale i jamčile zaposlenje u osnovnim i srednjim školama u Zagrebu, Splitu, Rijeci, Osijeku, Dubrovniku i drugdje u Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini.

²⁸ U srednjoškolskim su dnevnicima rada tijekom 1970-ih i 1980-ih vrlo rijetko zabilježene nastavne jedinice iz gramatike hrvatskoga jezika i jezičnoga izražavanja. Nastava je hrvatskoga jezika samo formalno postojala u nastavnim programima. Vrlo malo je hrvatskih srednjih škola u kojima je posvećivana prikladna pozornost nastavi hrvatskoga jezika.

da je Silićev i Rosandićev priručnik potaknuo novi odnos prema komunikaciji u srednjoj školi.

III.

Početak akademske godine 1975/1976. u Odsjeku za jugoslavistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu Silićevi su i Rosandićevi srednjoškolski udžbenici postali sveučilišni udžbenici: *Osnove fonetike i fonologije hrvatskoga književnog jezika (Udžbenik)*,²⁹ *Osnove fonetike i fonologije hrvatskoga književnog jezika (Radna bilježnica)*³⁰ i *Osnove fonetike i fonologije hrvatskoga književnog jezika (Priručnik za nastavnike)*.³¹

Udžbenik *Osnove fonetike i fonologije hrvatskoga književnog jezika* čine udžbeničke jedinice: *Govorno priopćavanje, Nastajanje glasova, Dioba glasova (Dioba glasova po mjestu njihove tvorbe, Dioba glasova po načinu njihove tvorbe, Dioba glasova po položaju i radu glasiljki, Sistematizacija suglasnika s gledišta njihove diobe, Samoglasnici), Funkcija glasova u jeziku, Naglasak, dužina i intonacija (rečenična) kao razlikovna sredstva, Grafemski sustav hrvatskoga književnog jezika, Morfem, Glasovne promjene na granicama morfema, Razlikovanje naglasaka, Mjesto naglasaka u hrvatskom književnom jeziku, Naglašene (toničke) i nenaglašene (atoničke) riječi (glasovne promjene na granicama riječi), Ispadanje suglasnika, Alternacije ije//je, je//e, je//ije, ije//i i je//i, Glasovi č, ć, dž i đ (Glasovi č i ć, Glasovi dž i đ), Rečenična intonacija (Logički naglasak, Logička stanaka /pauza/, Logička melodija), Fonostilistika (Individualne izgovorne osobine, Izgovorne osobine uvjetovane stupnjem obrazovanosti, Izgovorne osobine uvjetovane nedovoljnim poznavanjem nematerinskog jezika, Lokalne izgovorne osobine, Miješanje starih glasova s novima, Zamjena glasova radi postizanja ovog ili onog efekta, Glasovi i značenje, Uloga intonacije i njezinih parametara u izražavanju emocionalnog stanja govornog subjekta), Grafijsko oblikovanje teksta i Grafostilistika.*

Studentima je bio neobičan taj udžbenik jer su uglavnom bili naviknuti na Brabecovu, Hrastinu i Živkovićevu *Gramatiku hrvatskosrpskog*

²⁹ Josip Silić – Dragutin Rosandić, *Osnove fonetike i fonologije hrvatskog književnog jezika (Udžbenik za prvi razred srednje škole)*, Školska knjiga, Zagreb, 1974.

³⁰ Josip Silić – Dragutin Rosandić, *Osnove fonetike i fonologije hrvatskog književnog jezika (Radna bilježnica)*, Školska knjiga, Zagreb, 1974.

³¹ Dragutin Rosandić – Josip Silić, *Osnove fonetike i fonologije hrvatskog književnog jezika (Priručnik za nastavnike)*, Školska knjiga, Zagreb, 1974.

jezika,³² pozorno usklađenu s Maretićevom *Gramatikom i stilistikom hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*.³³ Obično su bili raspoloženi za izricanje velikih pohvala bez prikladnih obrazloženja. Mnogi studenti hrvatske nacionalnosti nisu smjeli hvaliti taj udžbenik zbog isticanja naziva „hrvatski književni jezik” jer su imali traumatična iskustva,³⁴ a nadzirali su ih uglavnom studenti srpske nacionalnosti koji nisu prihvaćali taj naziv. Međutim, glavnina je studenata isticala da je to vrlo dobar udžbenik koji je nedostajao u hrvatskim srednjim školama. Oko 20% studenata koji su dali odličnu ocjenu tome udžbeniku nije prešutjelo da im je bilo ugodnije i uspješnije učenje iz Brabecove, Hrastine i Živkovićeve knjige jer je jednostavnije oblikovana. Očito je povelika zapreka prihvaćanju Silićeva i Rosandićeva srednjoškolskog udžbenika bilo i neprepoznavanje načela funkcionalnosti, složene promidžbe komunikacijskog pristupa u učenju fonetike i fonologije, što ga je ponajviše činilo drugačijim od spomenute školske gramatike koja je nadasve promicala pismeno izražavanje.

Radna je bilježnica *Osnove fonetike i fonologije hrvatskoga književnog jezika* služila za vježbanje na seminarima iz nastavnog predmeta Metodika nastave hrvatskoga jezika. Bilo je studentima kadikad poteško ili nemoguće odgovarati na pitanja i rješavati stvaralačke zadatke jer većina nije imala prikladno znanje iz fonetike i fonologije. U različitim su usmenim i pismenim anketiranjima uglavnom isticali da je to dobra i svrhovita radna bilježnica, a pojedinci su izražavali i žaljenje što nisu u srednjoj školi imali takvu radnu bilježnicu.

U skladu sa stručnim i znanstvenim nastojanjima posebnu pozornost razložno poklanjamo priručniku za nastavnike *Osnove fonetike i fonologije hrvatskoga književnog jezika* jer je onodobno bio najprikladniji za pripremanje profesora hrvatskoga jezika, pa je i postao obvezatan sveučilišni udžbenik za nastavni predmet Metodika nastave hrvatskoga

³² I. Brabec – M. Hraste – S. Živković, n. d.

³³ Usp. Tomo Maretić, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Štampa i naklada knjižare L. Hartmana, Zagreb, 1899. i Tomo Maretić, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* (2. popravljeno izdanje), Jugoslavensko nakladno d. d. Obnova, Zagreb, 1931.

³⁴ Na četvrtoj su se godini uglavnom nalazili studenti jugoslavistike koji su prvu godinu upisali 1971. ili 1972. Većina studenata hrvatske nacionalnosti, osobito rodom ili podrijetlom iz nekih krajeva, bila je izložena različitim maltretiranjima.

književnog jezika. Nakon *Predgovora* slijede četiri dijela: I. dio: *Metodičke osnove nastave fonetike i fonologije hrvatskoga književnog jezika (Sadržaji i ciljevi, Tipovi nastavnih sati, Vježbe)*; II. dio: *Govorna komunikacija (Metodičke upute), Pismo, pravopis i pravogovor (Metodičke upute), Glasovne promjene na granicama morfema i riječi (Metodičke upute), Rečenična intonacija i njezini parametri (Logički naglasak, Logička pauza, Logička melodija, Metodičke upute)*; III. dio: *Govorna komunikacija (govorno priopćavanje), Nastajanje glasova, Dioba glasova, Funkcija glasova u jeziku, Naglasak, dužina i intonacija kao razlikovna sredstva, Grafem, Morfem, Glasovne promjene na granicama morfema, Razlikovanje naglasaka, Mjesto naglasaka u hrvatskom književnom jeziku, Naglašene i nenaglašene riječi, Ispadanje suglasnika, Alternacije ije//je i je//e u dugim i kratkim korijenskim slogovima, Alternacije ije//je i je//e u dugim i kratkim korijenskim slogovima, Alternacije ije//je i je//e u korijenskom slogu koji se kratki, Alternacije ije//je, je//e, je//ije, ije//i i je//i (programirana sekvencija), Rješenja članaka iz programirane sekvencije o alternacijama ije//je, je//e, je//ije, ije//i i je//i, Glasovi č i ć, Rečenična intonacija (Logički naglasak, Logička pauza, Logička melodija), Ekspresivna svojstva glasova, Impresivna svojstva glasova*; IV. dio: *Radna bilježnica, Rješenje zadataka iz radne bilježnice, Indeks pojmova*).

U *Predgovoru* su suautori izrijekom napomenuli da *Priručnik* prati *Udžbenik* i *Radnu bilježnicu* te im daje „lingvistički i metodički” smisao. Osobito je za studente (kao ispitna literatura) i nastavnike (kao svakodnevni priručnik) bio važan prvi dio *Metodičke osnove nastave fonetike i fonologije hrvatskoga književnog jezika* u kojem se uspostavljaju „metodičke osnove nastave jezika u 1. razredu (sadržaj, ciljevi, struktura nastavnog procesa, oblici i metode rada)”,³⁵ a nastavnicima se sugerira da će prema priručniku razumjeti „konceptiju suvremene nastave jezika u srednjoj školi”.³⁶ Ponajprije su razrađeni sadržaji i ciljevi nastave fonetike i fonologije u srednjoj školi. Budući da je utemeljena na osnovnoškolskoj nastavi hrvatskoga jezika, u prvome razredu srednje škole šire se „spoznaje o artikulacijskim i akustičkim svojstvima glasova”, korigira nepravilan izgovor glasova, svladava ortoepska i ortografska norma suvremenoga hrvatskoga književnog jezika.³⁷

³⁵ Dragutin Rosandić – Josip Silić, *Osnove fonetike i fonologije hrvatskoga književnog jezika za prvi razred srednjih škola (Priručnik za nastavnike)*, Školska knjiga, Zagreb, 1974, str. 3.

³⁶ Isto.

³⁷ Isto, str. 7–8.

„Prema tome nastava ima svoje teoretske i praktične ciljeve. Teoretski ciljevi nastave očituju se u upoznavanju glasovnih pojava u suvremenom hrvatskom književnom jeziku koje su objašnjene i definirane u suvremenoj lingvističkoj znanosti. Teoretske spoznaje imaju praktičnu namjenu: naučiti pravilno govoriti, pravilno pisati i pravilno čitati. Na osnovi teoretskih spoznaja i praktičnih vježbi učenici će usvojiti ortoepsku i ortografsku normu i u vezi s time osnove interpretativnog čitanja, upoznat će izražajne mogućnosti i ljepote hrvatskoga književnog jezika.“³⁸

Suautori su istaknuli da je „učenje jezika u suvremenoj metodici“ oslonjeno na „funkcionalnu osnovu, tj. na učenje govorenja, pisanja, čitanja, razumijevanja jezika u njegovim različitim očitovanjima“,³⁹ što je odlučna najava prekretnice u hrvatskome školstvu. Neprijeporne su činjenice da „učenje jezika počinje govorom“, „oponašanjem uzora“, izoštravanjem „osjećaja za jezik“, zapamćivanjem „određene strukture“, „lingvističkim mišljenjem“, „lingvističkom intuicijom“ itd.⁴⁰

Izlažući pažljivo koncepcije proučavanja glasova, Silić i Rosandić usmjeruju pozornost na funkciju glasova u komunikaciji te razgraničuju „govorene i pisane manifestacije jezika“. Obrazložili su mogućnosti proučavanja glasovne problematike „u odnosu prema riječi kao cijelostnoj jedinici“, „riječi kao morfološkoj strukturi“ i povezivanju „sa sintaksom, i to pri analizi intonacije, odnosno njezinih osnovnih parametara pauze, logičkog naglaska, logičke melodije i tempa“, koji su izrazito važni u „procesu komunikacije“. Na kraju su osebujno najavili „uvid u osnove ekspresivne i impresivne vrijednosti glasova u pjesničkim tekstovima“, čime se nastava fonetike povezuje s nastavom književnosti.⁴¹

Suautori su odredili „tipove nastavnih sati“ u skladu s tradicionalnom tipologijom koja se izvodi „na osnovi ciljeva (obrazovnih, odgojnih i funkcionalnih)“ te nastavnog sadržaja i nastavnih uvjeta.⁴² Tradicionalno su predstavili četiri uobičajene razine usvajanja učiva: „razinu raspoznavanja, razinu ponavljanja (reprodukcije), razinu primjene i razinu preoblike (transformacije)“.⁴³ Jednostavno su obrazložili strukture na-

³⁸ Isto, str. 8.

³⁹ Isto.

⁴⁰ Isto, str. 9.

⁴¹ Isto.

⁴² Isto, str. 9–10.

⁴³ Isto, str. 10.

stavnih sati, a nešto su više pozornosti poklonili stvaranju problemske situacije.

U poglavlju *Vježbe* izrazito su opsežno i jasno predstavili vrste poticajnih vježbi, namijenjenih čvrstoj svezi nastave fonetike i fonologije te govornoga i pismenoga izražavanja.⁴⁴ Jamčile su svrhovitost priručnika u svagdašnjem radu nastavnika hrvatskoga jezika u prvom razredu srednjih škola.⁴⁵

U svakom se poglavlju drugoga dijela priručnika „provodi lingvistička i metodička interpretacija sadržaja” koji se nalazi u udžbeniku. Samo poglavlje *Pismo, pravopis i pravogovor (Metodičke upute)* nije otisnuto u knjizi *Prema modernijoj nastavi jezika u srednjoj školi*. Postavljajući u prvi plan najstariju pravopisnu vježbu „prepisivanje”, suautori zatim navode „diktate” prema starim razvrstavanjima: „kontrolne”, „s predusretanjem grešaka”, „objasnidbene (eksplikativne)”, „izborne”, „slobodne”, „samodiktate”, „leksičke”, „komentirane”, „kombinirane” i „stvaralačke”. Premda je većina ponuđenih metodičkih uputa bila dobro razrađena još u antici, mogle su i u „modernom izdanju” motivirati nastavnike hrvatskoga jezika jer im je nedostajala metodička literatura.⁴⁶

U trećem su dijelu priručnika ponuđeni „uzorci svih nastavnih jedinica u njihovoj praktičnoj realizaciji”,⁴⁷ ali nisu nedvojbeno predstavljeni kao najbolja mogućnost za nastavu fonetike i fonologije, nego kao metodički predlošci koji mogu poslužiti u pronalaženju svrhovitih putova u nastavi fonetike i fonologije u prvom razredu srednjih škola. Većina zaključaka jasno proizlazi iz nastavnog iskustva, a poprilično je manje onih koji su rezultat istraživanja komparativnim metodama, što je bila novost u metodologiji znanstvenoga proučavanja te srednjoškolske nastave fonetike i fonologije.

Radna je bilježnica predstavljena u četvrtom dijelu priručnika kao „dopunska priručna literatura namijenjena učenicima za samostalan stvaralački rad”. Istaknuta je njezina važna odgojna funkcija jer učenici stječu „radne navike, upoznaju raznovrsnu tehniku rada, produbljuju in-

⁴⁴ Usp. Petar Guberina, *Zvuk i pokret u jeziku*, Zagreb, 1952, na više mjesta.

⁴⁵ D. Rosandić – J. Silić, n. d., str. 18–46.

⁴⁶ Isto, str. 67–78.

⁴⁷ Isto, str. 5.

teres za jezičnu problematiku”.⁴⁸ Na kraju je ponuđeno *Rješenje zadataka iz radne bilježnice* te dobro pripremljen *Indeks pojmova*.

Mnogi su studenti tvrdili da je priručnik napisan „teškim, nerazumljivim (meta)jezikom”, a najviše su teškoća imali s nepoznatim jezikoslovnim nazivljem jer su ga rijetko sretali do završnih godina svoga studija. Pojedinci su nepotrebno kritizirali metodičare nastave hrvatskoga jezika, pa i dvojicu ambicioznih suautora zbog „narušavanja profesorskih sloboda”, premda im je uglavnom bilo poznato da sustavnoga učenja hrvatskoga jezika nije podugo bilo u srednjim školama (ili usmjerenom obrazovanju kako su krajem 1970-ih nazvane srednje škole).

Većinu je studenata osobito privukao i obradovao naziv „hrvatski književni jezik”, što je u 1970-im godinama u Hrvatskoj, nakon brutalnih maltretiranja hrvatskih rodoljuba, davalo nadu da nije beznadna hrvatska borba za hrvatski jezik koji je službeno nazivan „hrvatskim ili srpskim jezikom” u skladu s planovima stvaranja „velike” Srbije. Naziv „hrvatski književni jezik” bio je značajno postignuće u okolnostima svakodnevnih nemilosrdnih policijskih i sudskih kaznenih progona učitelja, nastavnika i profesora samo zbog nazivanja materinskog jezika „hrvatskim jezikom”.

IV.

U akademskoj godini 1979/1980. uključeni su kao sveučilišni udžbenici i novotiskani Silićev i Rosandićev udžbenik te njihov priručnik i njihova radna bilježnica: *Osnove morfologije i morfostilistike hrvatskoga književnog jezika (Udžbenik)*,⁴⁹ *Osnove morfologije i morfostilistike hrvatskoga književnog jezika (Radna bilježnica)*⁵⁰ i *Osnove morfologije i morfostilistike hrvatskoga književnog jezika (Priručnik za nastavnike)*.⁵¹

Čim smo uključili udžbenik *Osnove morfologije i morfostilistike hrvatskoga književnog jezika* u sveučilišni seminar, svaki je student dobio seminarsku obvezu raščlambe i ocjene jedne udžbeničke jedinice, a na-

⁴⁸ Isto, str. 235.

⁴⁹ Josip Silić – Dragutin Rosandić, *Osnove morfologije i morfostilistike hrvatskoga književnog jezika (Udžbenik)*, Školska knjiga, Zagreb, 1979.

⁵⁰ Dragutin Rosandić – Josip Silić, *Osnove morfologije i morfostilistike hrvatskoga književnog jezika (Radna bilježnica)*, Školska knjiga, Zagreb, 1979.

⁵¹ Dragutin Rosandić – Josip Silić, *Osnove morfologije i morfostilistike hrvatskoga književnog jezika (Priručnik za nastavnike)*, Školska knjiga, Zagreb, 1979.

kon toga je trebao oblikovati pismenu pripremu (pripravu) za nastavni sat. Mnogi su upravo prema toj pripremi održali svoje prvo predavanje tijekom obvezatne nastavne prakse.⁵²

Dva dijela ima taj udžbenik: *Osnove morfologije i Osnove morfostilistike*. U prvome su dijelu udžbeničke (i nastavne jedinice): *Morfem, Uloga morfema, Osnova riječi, Promjena osnove, Načini izražavanja gramatičkog značenja, Načini stvaranja riječi, Tvorba i funkcija imenica, Tvorba i funkcija pridjeva i Tvorba i funkcija glagola*. Opsežniji je drugi dio: *Osnove morfostilistike*, koji ima četiri poglavlja: *Stilistika imeničkih, pridjevskih i glagolskih tvorenica, Stilistika vremena i načina, Stilistika padeža, roda i broja i Neke morfostilističke posebnosti*. Nije to bila priželjkivana didaktička gramatika za srednje škole, ali veliki je napredak u hrvatskoj udžbeničkoj literaturi, premda su mnogi studenti na seminarima kritizirali neuobičajeno predstavljanje gramatičkog učiva. Osobito im se nije sviđalo postavljanje pitanja i zadataka tijekom izlaganja, što je klasičare s pravom podsjećalo na antički način učenja.

Studenti su više hvalili udžbenik *Osnove morfologije i morfostilistike hrvatskoga književnog jezika* nego udžbenik *Osnove fonetike i fonologije hrvatskoga književnog jezika*. Uglavnom su to obrazlagali činjenicama o boljem oblikovanju novog udžbenika te jednostavnijem tumačenju i razvidnijoj preglednosti.

Udžbenik *Osnove morfologije i morfostilistike hrvatskoga književnog jezika* dobio je (prosječnu) ocjenu vrlo dobar u anketiranju dvjesto studenata u travnju 1980. Ocjenu odličan zabilježilo je 25% anketiranih studenata; vrlo dobar: 34%; dobar: 16%; dovoljan: 15%; nedovoljan: 10%. To znači da je svaki četvrti student dao odličnu ocjenu tom udžbeniku, a svaki je deseti, ipak, zabilježio negativnu ocjenu. Očito je udžbenik pobudio zanimanje, ali svi studenti nisu bili spremni na prešutno prihvaćanje lingvističkih te posebice metodičkih postignuća.

Dobro oblikovana radna bilježnica *Osnove morfologije i morfostilistike hrvatskoga književnog jezika* bila je također uključena u našu sveučilišnu nastavu. Pitanja i zadaci uglavnom su primjereni učeničkoj životnoj dobi. Studenti su također bili zadovoljniji tom nego radnom bilježnicom *Osnove fonetike i fonologije hrvatskoga književnog jezika*. Smatrali su je

⁵² Unatoč sustavnom pripremanju nije većina studenata bila zadovoljna izvedbom nastavnog sata jer srednjoškolci nisu bili motivirani za nastavu jezika.

prikladnijom za seminarsko vježbanje u okviru nastavnog predmeta Metodika nastave hrvatskoga književnog jezika.

Priručnik za nastavnike uz udžbenik *Osnove morfologije i morfostilistike hrvatskoga književnog jezika* postao je vrlo brzo sveučilišni udžbenik, obvezatna literatura za pismene i usmene ispite. Također je bio draži studentima od priručnika *Osnove fonetike i fonologije hrvatskoga književnog jezika*.

U *Predgovoru* su suautori ustvrdili da je udžbenik „oblikovan poluprogramirano”, „gradivo” razdijeljeno na „manje logičke cjeline”⁵³ koje sadrže „morfološki (uključivši i tvorbeni) ili morfolostilistički problem što ga treba riješiti i upoznati”.⁵⁴ Planirali su „problematizaciju” koju je trebalo ostvarivati pitanjima i zadacima, pa su udžbenik oblikovali „konverzacijski” jer „pitanja i zadaci potiču učenika na samostalno zapažanje, uspoređivanje i zaključivanje”⁵⁵ o „materiji” koja je interpretirana „lingvistički i metodički”.⁵⁶ Istaknuli su očekivanje da će „razvijenija i bogatija teorijska razrada” omogućiti nastavniku cjelovitije upoznavanje „materije” koju „prenosi u nastavni proces”.⁵⁷ Sukladno raspravljanju o funkcionalnim stilovima ustvrdili su da je priručnik utemeljen „na zasada znanstvenoga stila”, po čemu se ponajviše razlikuje od *Udžbenika* i *Radne bilježnice*.⁵⁸

U uvodnome poglavlju *Metodika nastave morfologije i morfostilistike* suautori su ponudili „temeljne teorijske obavijesti o metodičkim pristupima nastavi morfologije u kontekstu nastave jezika u cjelini”.⁵⁹ Odredili su „mjesto nastavi morfologije”, „sadržaj nastave morfologije”, „vezu nastave morfologije s drugim disciplinama”, tj. nastavom fonetike, ortografije i ortoepije, sintakse, semantike i stilistike.⁶⁰ Smatrali su da će sveze „znanstvenih disciplina u nastavi morfologije odnosno u nastavi jezika” afirmirati „funkcionalan metodički sustav”, pa će i „takva koncepcija nastave jezika” omogućiti „još jednu značajnu korelaciju: proži-

⁵³ D. Rosandić – J. Silić, n. d., str. 3.

⁵⁴ Isto.

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ Isto, str. 4.

⁵⁷ Isto.

⁵⁸ Isto.

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ Isto, str. 6.

manje nastave jezika s nastavom književnosti i nastavom izražavanja (usmenog i pismenog)".⁶¹

Suautori su jasno odredili ciljeve i zadatke te zaključili da nastava morfologije razvija „logičko mišljenje” i „gramatičko mišljenje” kao „poseban tip logičkog mišljenja”.⁶² Ponajprije se logično „kao važan funkcionalni zadatak nastave jezika” promiče razvoj „jezičnog osjećaja (osjećaja za jezik)”.⁶³ Razgovijetno i poticajno je izlaganje o metodičkim pristupima, nastavnim metodama i postupcima, ali kadikad se zamijeti svojevrsna metodička patetika koju nije moguće nazvati uzornim znanstvenim tekstom.⁶⁴

Poglavlje *Osnove morfologije i morfostilistike* donosi lingvistički pristup morfološko-tvorbenoj i morfostilističkoj problematici. Znanstvenim je stilom uvjerljivo predočena jasnoća izloženih tvrdnji. Preglednost, obavijesnost i nesvagdašnja usustavljenost su obilježja toga poglavlja koje čine udžbeničke jedinice: *Morfem, Morfemske varijante (alomorfi), Morfofonem, Rječotvorni i oblikotvorni morfemi, Korijenski, prefiksadni, sufiksadni i afiksadni morfemi, Derivacijski i relacijski morfemi, Značenje morfema, Leksičko značenje (leksički morfemi) i gramatičko značenje (gramatički morfemi), Leksička i gramatička morfologija, Gramatička homonimija (sinkretizam) i gramatička sinonimija (suspencija), Načini izražavanja gramatičkog značenja, Gramatička kategorija, Tipovi gramatičkih kategorija, Morfološko, sintaktičko i gramatičko ustrojstvo jezika, Osnova riječi, Integracija morfema, Superpozicija morfema, Reintegracija morfema, Aglutinacija morfema, Supletivizam morfema, Posljedice promjene strukture izraza morfema, Distribucija morfema, Neregularne alternacije, Čime je uvjetovana alomorfnost sufiksadnih morfema, Sinonimski morfemi, Homonimski morfemi, Homonimija i homografija, Rječo-oblikotvorni morfemi, Afiksoidi, Produktivni i neproduktivni afiksi, Gramatički sufiksi, Uloga sinonimskih afikasa (stilistička i terminološka), Načini rječotvorja, Značenjsko gnijezdo, Tipologija pridjeva, Tipologija glagola po vidu i načinu radnje te Književni jezik i njegovi funkcionalni stilovi.*⁶⁵

Uravnotežena i smirena su zgusnuta obrazlaganja, a svestrana i suzvučna su potkrjepljivanja i jezgrovi zaključivanja u cijelome poglav-

⁶¹ Isto, str. 7.

⁶² Isto.

⁶³ Isto, str. 9.

⁶⁴ Usp. Josip Silić, *Znanstveni stil hrvatskoga standardnog jezika*, Kolo, Zagreb, 1997, 2, str. 397–415.

⁶⁵ D. Rosandić – J. Silić, n. d., str. 33–147.

lju. Oblikovani su zaključci s prikladnim potkrjepljenjima nakon dinamičnih i poticajnih raščlambi. Vrlo su zanimljive tvrdnje o književnom jeziku i njegovim funkcionalnim stilovima. Sve je uglavnom usklađeno s klasičnim raspravljačkim načelima koja ne zaboravljaju demokratičnost izražavanja mišljenja. Posebna je pozornost usmjerena na znanstveni, beletristički, publicistički, poslovni i razgovorni stil.

Treći dio *Modeli nastavnih jedinica* posebno je zanimljiv studentima hrvatskoga jezika. Svi su modeli „zamišljeni kao uzorci i poticaji za daljnji stvaralački rad nastavnika”: *Morfem, Uloga morfema, Osnova riječi, Vrste osnove, Promjena osnove, Načini izražavanja gramatičkog značenja, Načini rječotvorja, Tvorba i funkcija imenica, Tvorba i funkcija pridjeva, Tvorba i funkcija glagola I, Tvorba i funkcija glagola II, Stilistika imeničkih, pridjevskih i glagolskih tvorenica, Stilistika vremena i načina, Stilistika padeža, roda i broja* i *Neke morfostilističke posebnosti*.⁶⁶

U svakom je modelu uglavnom istim slijedom sve čvrsto i jasno razlučeno: „struktura nastavne jedinice”, „obrazovni, odgojni i funkcionalni zadaci”, „metodički pristupi”, „struktura nastavne teme” te „ciljevi i zadaci”.⁶⁷ Uzorna preglednost u pronicljivo izlaganju zaslužuje posebne pohvale.

U okviru je četvrtoga dijela priručnika (*Vježbe i zadaci*) razrađena tipologija vježbi i zadataka. Na kraju su ponuđena rješenja vježbi i zadataka iz *Radne bilježnice*.

Pojedini su studenti ocjenjivali taj priručnik prema prvim dojmovima, bez dubljih razmišljanja i raščlambe, pa su neka poglavlja odredili kao „vrlo složena”, „teška za čitanje”, „neprohodna” i „nerazumljiva”. Budući da nisu bili uspješni na pismenim ispitima iz metodike nastave hrvatskoga jezika, možda je i njihovo „nerazumijevanje” toga priručnika posljedica nedolaska na seminare, što je svojedobno bila obveza samo na metodičkim kolegijima.

Povelike su teškoće u razumijevanju novih pojmova u udžbeniku i priručniku imali disciplinirani studenti Pedagoške akademije iz Maribora kojima smo redovito održali nekoliko predavanja u svibnju od 1976. do

⁶⁶ Isto, str. 149–216.

⁶⁷ Isto.

1984. u Zagrebu. Nisu ih razumjeli jer su im također bila vrlo skromna znanja iz gramatike slovenskoga jezika i gramatike hrvatskoga jezika. Još je teže bilo studentima sa švedskih sveučilišta u Lundu i Göteborgu koji su dolazili u Zagreb na dopunske seminare od 1981. do 1984. Odgovarala im je individualizirana komunikacija na hrvatskom jeziku. Sve to može biti dokaz da su teškoće u komunikaciji studenata i dotičnoga priručnika poglavito posljedica skromnih srednjoškolskih znanja.

Nerijetko su reprezentativni metodički tekstovi iz toga priručnika bili (usmeno!) kritizirani kao ograničavanje profesorskih sloboda u nastavi hrvatskoga jezika. Uglavnom su tako govorili srednjoškolski profesori koji u svojim razredima nisu održali ni jedan sat hrvatske gramatike, nego su se usmjerivali samo na književnost u okviru predavačke, uglavnom dogmatsko-reproduktivne nastave.

Premda je taj priručnik utemeljen i na poticajima iz frankofonske švicarske i francuske teorije jezika, stilistike i teorije nastave jezika,⁶⁸ suautorima su mnogi studenti i poneki srednjoškolski profesori zamjerali relacije s ruskom metodikom nastave jezika, fonetikom i stilistikom,⁶⁹ što nam se čini neprikladnim i nepotrebnim jer ne mogu se zaobići povijesne činjenice o vrlo dobrim rezultatima onodobnoga ruskog jezikoslovlja koje je imalo povelik utjecaj na učenje jezika izvan Sovjetskog Saveza.

Zahvaljujući Silićevim i Rosandićevim udžbenicima, radnim bilježnicama i priručnicima za nastavnike, u gotovo svim jugoslavenskim republikama nastava se jezika ugledala na nastavu u Hrvatskoj, ali udžbenik nisu hvalili niti izravno prihvaćali jer je potencirao naziv „hrvatski književni jezik”.

U priručniku je bilo izrazito dobrih i izvornih nastojanja u traženju najprikladnijih nastavnih postupaka i metoda.⁷⁰ Suautori su nudili novo objašnjavanje morfoloških pojava. Pogledamo li reprezentativne francuske udžbenike iz toga doba, utemeljene na strukturalizmu, brzo ćemo

⁶⁸ Usp. Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale* (ur. C. Bally, A. Sechehaye i A. Riedlinger), Lausanne – Paris, 1916; André Martinet, *Économie des changements phonétiques. Traité de phonologie diachroniques. Première partie: Théorie générale*, Bern, 1955; André Martinet, *Éléments de linguistique générale*, Paris, 1967. i dr.

⁶⁹ Usp. I. A. Figurovskij, *Struktura teksta proizvedenij i obučenie škol'nikov elementam struktury pis'mennyh rabot*, Moskva, 1961; E. A. Bryzgunova, *Praktičeskaja fonetika i intonacija rusko-go jazyka*, Moskva, 1963; V. V. Vinogradov, *Stilistika. Teorija poetičeskoj reči. Poetika*, Moskva, 1963; J. M. Lotman, *Predavanja iz strukturalne poetike*, Sarajevo, 1970. i dr.

⁷⁰ Usp. Stjepko Težak, *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, str. 48–52.

doći do zaključka o zastupljenosti izvjesnih strukturalističkih načela, metoda i koncepcija u Rosandićevu i Silićevu priručniku.⁷¹

Priručnik za nastavnike *Osnove morfologije i morfostilistike hrvatskoga književnog jezika* vrlo je značajan doprinos modernizaciji nastave hrvatskoga jezika. Postao je obvezatan udžbenik za nastavni predmet Metodika nastave hrvatskoga književnog jezika. Poticao je na suočavanje s najčešćim morfološkim pogreškama i na njihovo uspješno otklanjanje.

V.

Izvrсна je Silićeva prva autorska knjiga *Od rečenice do teksta (Teoretsko-metodološke pretpostavke nadrečeničnog jedinstva)*.⁷² Uključena je prvi put u akademskoj godini 1987/1988. u literaturu nastavnog predmeta Metodika nastave književnosti. U akademskoj godini 1995/1996. uključena je u predavanja i seminare novoimenovanoga nastavnog predmeta Metodika nastave hrvatskoga jezika, govornog i pismenog izražavanja. Smatrana je posebno važnom i nezaobilaznom knjigom ponajprije zbog opisa reda riječi u rečenici, a zatim zbog isticanja razlika među književnoumjetničkim i ostalim stilovima koji su bili jako zanemareni u hrvatskome školstvu.⁷³ Podugo su profesori pokazivali odbojnost prema značajnijem uključivanju neknjiževnih tekstova jer su tradicionalno instruirani i educirani uz neprekidne tvrdnje da dobra književna djela omogućuju stjecanje znanja o obavijesnome ustroju rečenice te komunikacijskih sposobnosti i umijeća.

Skladno je strukturirana ta knjiga, a čine ju poglavlja različite opsežnosti: *Predgovor*, *Uvod*, *Osnovni semantičko-gramatički red riječi (komponenata)*, *Modeli osnovnog semantičko-gramatičkog reda riječi (komponenata)*, *Aktualizacija osnovnog semantičko-gramatičkog reda riječi (komponenata)*, *Stilistička inverzija reda riječi (komponenata)*, *Aktualno raščlanjivanje složene rečenice*, *Provjeravanje kontekstualne uključenosti složene rečenice*, *Kontekstualna uključenost složene rečenice (implicitne*

⁷¹ Usp. Jean Piaget, *Le structuralisme, Que sais-je?*, 1968; Marie Auzias, *Clefs pour le structuralisme*, Paris, 1968; Tzvetan Todorov, *Qu'est-ce que le structuralisme?*, Poétique, Paris, 1973, 2; Patrick Sériot, *Structure et totalité: les origines intellectuelles du structuralisme en Europe centrale et orientale*, P.U.F., 1999. i dr.

⁷² Josip Silić, *Od rečenice do teksta: Teoretsko-metodološke pretpostavke nadrečeničnog jedinstva*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1984.

⁷³ Usp. Branko Vuletić, *Gramatika govora*, Zagreb, 1980, na više mjesta.

strukture), Kontekst i ekonomija izraza, Dijalog i implicitnost, Ambigvitetnost kontekstualno neuključenih rečenica, Signali sinsemantičnosti rečenice, Signali kontekstualne uključenosti rečenice, Inkoativna i finitivna rečenica nadrečeničnog jedinstva, Linearna tekstna sekvencija, Paralelna tekstna sekvencija, Sažetak i zaključak.

Većina je apostrofiranih tekstova očito oblikovana nakon konzistentnih promišljanja aktualne jezikoslovne problematike, istraživanja, prikupljanja dokaza te pozornoga izlaganja i obrazlaganja uglavnom neprijepornih tvrdnji. Tamo gdje su ostavljene dvojbe, oslobođen je prostor za raspravu koja nema ni opterećujućih smjerova ni neutemeljenih ciljeva.⁷⁴ Određenja središnjih lingvističkih izazova ne okončavaju se brzim zaključcima, već proizlaze iz svojevrsnih produbljenja dvojbi očekivanih recipijenata i poticanja njihove znatiželje, pa i uključivanja svrhovitih anegdotalnih elemenata, simbolične ilustracije i dojmljivih navoda.

U obavijesnome i iznijansiranome upućivačkom *Predgovoru* Silić samozatajno napominje da je knjiga podugo čekala na tisak, a u međuvremenu je „u svijetu i u nas, napisano nekoliko radova koji neke probleme nadrečeničnog jedinstva (diskursa) osvjetljavaju bolje”.⁷⁵

Jednostavno i učinkovito je u *Uvodu* odlučno odredio rečenicu „kao jedinicu govora” koja stječe „puni smisao u nadrečeničnom jedinstvu (složenom sintaktičkom jedinstvu, složenoj sintaktičkoj cjelini, proznoj strofi, komponenti teksta, diskursu itd.)”⁷⁶ u kojemu je „združena s drugom rečenicom te zajedno s njome čini strukturno, smisaono, ritmo-melodijsko i stilističko jedinstvo”.⁷⁷ Jasno ističe da je „primarna zadaća” te knjige prikazivanje neprijeporne povezanosti „rečenice s rečenicom u nadrečeničnom jedinstvu i koliko aktualno raščlanjivanje rečenice (raščlanjivanje rečenice na 'smisaoni' predikat – obavijesni predikat, novo, remu) utječe na povezanost rečenice s rečenicom u nadrečeničnom jedinstvu”.⁷⁸

Složeno i poticajno istraživanje u poglavlju *Osnovni semantičko-gramatički red riječi (komponentata)* započeo je „od odnosa subjekta i predikata”, a posebno bi trebalo izdvojiti njegove tvrdnje o potrebi razlikovanja

⁷⁴ Usp. Ivo Pranjković, *Rečenica i tekst* (Josip Silić: *Od rečenice do teksta. Teoretsko-metodološke pretpostavke nadrečeničnog jedinstva*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1984), Oko, Zagreb, 6–20. prosinca 1984, str. 20.

⁷⁵ J. Silić, n. d., str. 5.

⁷⁶ Isto, str. 7.

⁷⁷ Isto.

⁷⁸ Isto.

aktualiziranog reda komponenata „od neaktualiziranog reda komponenta, odnosno kontekstualno uključeni red komponenata od kontekstualno neuključenog reda komponenata”,⁷⁹ „o miješanju aktualnog (komunikativnog) i gramatičkog plana pri proučavanju reda komponenata” i enklitikama koje ograničavaju „gramatički red riječi”,⁸⁰ mjestu i ulozi priložnih oznaka,⁸¹ „promjeni mjesta atributa”, funkciji apozicije, rasporedu komponenti „glavnog i zavisnog dijela složene rečenice” i dr.⁸²

Kratko poglavlje *Modeli osnovnog semantičko-gramatičkog reda riječi (komponenta)* donosi jezgrovit, ali i precizan, obilježen simbolima, opis komponenata i njihova redoslijeda,⁸³ a u uzornome raspravljačkom tekstu *Aktualizacija osnovnog semantičko-gramatičkog reda riječi (komponenta)* iznijansirane su tvrdnje, predstavljeno suprotstavljanje protutvrdnji i istaknute ilustracije ulomaka iz djela hrvatskih prozaika I. Kozarčanina, S. Novaka i R. Marinkovića te hrvatskoga pjesnika A. B. Šimića.⁸⁴

Stilistička inverzija reda riječi (komponenta) kratak je tekst u kojem se posebno usmjeruje pozornost na stupanj i ulogu „komunikativnog dinamizma”.⁸⁵ Poglavlje *Aktualno raščlanjivanje složene rečenice* počinje tvrdnjama o razlikovanju „statičke rečenice” ili „rečenice na gramatičkoj razini” od „dinamičke rečenice” ili „rečenice na komunikativnoj razini” i utemeljenju „dinamičke rečenice” na „suodnosu teme i reme”, a zatim sugestivno se nižu jednostavni zaključci o „organizaciji složenih rečenica na komunikativnoj razini”, „kontekstualnoj uključenosti” ili „kontekstualnoj neuključenosti” komponenata.⁸⁶

Premda tekst *Provjeravanje kontekstualne uključenosti složene rečenice* povremeno iznenadi anegdotalnim elementima, pokazuje visoku razinu Silićevih jezikoslovnih istraživanja koja donose uzorne znanstvene rezultate.⁸⁷ U poglavlju *Kontekstualna uključenost složene rečenice (implicitne strukture)* bez dvojbi je razgovijetno i ilustrativno, među ostalim, ustvrdio da „implicitne su strukture negacija/afirmacija eksplicitnih

⁷⁹ Isto, str. 14.

⁸⁰ Isto, str. 17.

⁸¹ Usp. Josip Silić, *Raspravljanje kao tip vezanoga teksta*, Suvremena metodika, Zagreb, 1976, 3, str. 171–181.

⁸² J. Silić, *Od rečenice do teksta*, str. 9–29.

⁸³ Isto, str. 31–39.

⁸⁴ Isto, str. 42–65.

⁸⁵ Isto, str. 63–65.

⁸⁶ Isto, str. 67–73.

⁸⁷ Usp. Josip Silić, *Raspravljanje kao tip vezanoga teksta*, str. 171–181.

struktura, i obrnuto”, dok „složena struktura s uzročnim zavisnim dijelom pretpostavlja implicitne strukture”, a „implicitnost složene strukture s vremenskim zavisnim dijelom ovisi o stupnju njezine kontekstualne uključenosti, odnosno o stupnju njezine obavijesnosti”.⁸⁸

Tekst *Kontekst i ekonomija izraza* pokazuje kako se „iskazi (...) zahvaljujući semantičkoj kompresiji, lako mogu destrukturirati, tj. njihove se komponente mogu pojavljivati kao strukturno autonomne”.⁸⁹ Uzorno štediti riječi dok nepokolebljivo raspravlja u poglavlju *Dijalog i implicitnost*.⁹⁰ Slično čini i u poglavlju *Ambigvitetnost kontekstualno neuključenih rečenica* koje je usmjereno i na konkretnu realizaciju govornog ostvaraja.⁹¹

Čvrstina obrazlaganja temeljno je obilježje rasprave *Signali sinsemantičnosti rečenice* u kojem su itekako razvidna originalna promišljanja dotične problematike i određenja najizazovnijih istraživačkih problema.⁹² U opsežnom poglavlju *Signali kontekstualne uključenosti rečenice* ponudio je Silić izrazito studiosno i originalno potkrjepljivanje tvrdnji iz beletrističkih tekstova hrvatskih pisaca,⁹³ ali i ulomke filozofskih, jezikoslovnih, novinskih i drugih tekstova.⁹⁴

Najkraće poglavlje *Inkoativna i finitivna rečenica nadrečeničnog jedinstva* započeo je iznijansiranim određenjem „inkoativne rečenice” ili „početne rečenice nadrečeničnog jedinstva” te „finitivne rečenice nadrečeničnog jedinstva” koju ne određuje „strukturna i smisaona potpunost, tj. autosemantičnost”.⁹⁵ Pozorno je usustavljeno poglavlje *Linearna tekstna sekvencija*, pa zaslužuje najbolje ocjene za čvrstu i preciznu ilustraciju „zatvorene strukture” zavisno složene rečenice koju karakterizira „gramatička zavisnost” te „otvorene strukture” nezavisno složene rečenice koju određuje „logička zavisnost”.⁹⁶

Pretposljednje poglavlje *Paralelna tekstna sekvencija* sigurno uvodi u smireno zaključivanje o „linearnoj vezi” i „paralelnoj vezi” rečenica⁹⁷ te nepostojanju „linearnoga teksta” bez rečenica povezanih „po načelu paralelne veze” niti „paralelnog teksta” bez rečenica povezanih „po na-

⁸⁸ J. Silić, *Od rečenice do teksta*, str. 75–79.

⁸⁹ Isto, str. 89–92.

⁹⁰ Isto, str. 93–96.

⁹¹ Isto, str. 97–104.

⁹² Isto, str. 105–107.

⁹³ Isto, str. 109–132.

⁹⁴ Usp. Josip Silić, *Raspravljavanje kao tip vezanoga teksta*, str. 171–181.

⁹⁵ J. Silić, *Od rečenice do teksta*, str. 33–134.

⁹⁶ Isto, str. 135–144.

⁹⁷ Isto, str. 145–147.

čelu linearne veze".⁹⁸ Devetostranično poglavlje *Sažetak i zaključak* nudi sažete rezultate istraživanja, ne ostavlja ni velike dvojbe ni zagonetke,⁹⁹ ali svestrano potiče nova istraživanja i raspravljanje o hrvatskome jeziku te promiče kontinuirano učenje hrvatskoga jezika.¹⁰⁰

Silićevoj osebujnoj knjizi posvetili smo četiri seminara u akademskoj godini 1998/1999. Svaki je bio pomnjivo pripremljen u skladu s klasičnim načelima usmenoga raspravljanja. Dvije studentice i jedan student svojim su uvodnim izlaganjima potaknuli raspravljanje. Prva je tema bila: *Silićeva knjiga* Od rečenice do teksta (Teoretsko-metodološke pretpostavke nadrečeničnog jedinstva) *kao znanstveni doprinos*. Druga tema: *Silićeva knjiga* Od rečenice do teksta (Teoretsko-metodološke pretpostavke nadrečeničnog jedinstva) *u nastavi hrvatskoga jezika*. Treća tema: *Silićeva knjiga* Od rečenice do teksta (Teoretsko-metodološke pretpostavke nadrečeničnog jedinstva) *u nastavi govornoga i pismenoga izražavanja*. Četvrta tema: *Silićeva knjiga* Od rečenice do teksta (Teoretsko-metodološke pretpostavke nadrečeničnog jedinstva) *u nastavi književnosti*.

Studenti su zaključili da profesor Silić uspješno gradi teorijske osnove, nudi razgovijetna potkrjepljenja, usmjeruje pozornost na neistraženu problematiku, elastično odgovara na mnoga pitanja i nudi konkretnu realizaciju rješenja te tako bogato doprinosi području humanističkih znanosti. U nastavi se hrvatskoga jezika ta knjiga može svrhovito uključivati u intuitivnu nastavu hrvatske skladnje, a osobito može biti korisna u nastavi govornoga i pismenoga izražavanja jer potiče funkcionalni komunikacijski pristup, donosi mnoštvo praktičnih primjera, karakteristično promiče interdisciplinarnost, intuitivnost, intertekstualnost pa pomalo i multimedijalnost. U nastavi književnosti može poslužiti kao izvor raznovrsnih motivacija. Vrlo je korisna u prepoznavanju obilježja književnoumjetničkog stila i slobode umjetničkog stvaranja.¹⁰¹ Autor je svenazočno očitovao umijeće selekcioniranja navoda, porabio ih za ilustraciju najvažnijih zaključaka koji su uglavnom izrečeni jednom ili dvjema rečenicama.

Može se istaknuti da je tu knjigu, koja se na specifičan način bavi komunikacijskim kompetencijama i temeljicama lingvističke kompe-

⁹⁸ Isto, str. 145–148.

⁹⁹ Isto, str. 149–157.

¹⁰⁰ Usp. I. Pranjković, n. d., str. 20.

¹⁰¹ Usp. Ivo Pranjković, *Jezik i beletristika*, Disput, Zagreb, 2003, na više mjesta.

tencije, većina studenata ocijenila najvišim ocjenama, premda pojedinci nisu skrivali da im je „preteška” za čitanje i „potpuno” razumijevanje, što se ne može prihvatiti kao nedostatak u sveučilišnim okolnostima. Očito plijeni usustavljenošću istraživačke metodologije i razvidnim istraživačkim ciljevima.

VII.

Silićev i Rosandićev udžbenik *Jezik, izražavanje i stvaranje 1*¹⁰² tiskan je u doba velikosrpskog straha i brige za budućnost Jugoslavije (u sredini 1980-ih), pa je panično stvarana „zajednička jezgra” svih republičkih nastavnih programa materinskih jezika i književnosti. Izašlo je nekoliko izdanja toga udžbenika, a malo je porabljenih primjeraka, zato što je nastava hrvatskoga jezika bila potpuno zanemarena. U 80% srednjih škola nije obrađena niti jedna nastavna jedinica iz učiva koje je nudio taj skladno oblikovani udžbenik, premda u naslovu nije više bilo „hrvatskoga književnog jezika”. Međutim, u očekivanju boljih dana za nastavu hrvatskoga jezika, posebice nastavu gramatike i jezičnoga izražavanja, udžbenik je postao obvezatna literatura za metodičke kolegije ili nastavne predmete u Odsjeku za jugoslavistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Dužni smo istaknuti da su studenti pokazivali manje zanimanje za taj udžbenik nego za Silićeve i Rosandićeve prijašnje udžbenike, zato što je zbog „politikantskih” polemika iz naslova ispušten „hrvatski književni jezik”, pa su mnogi bili razočarani.¹⁰³

Slično je dočekan Silićev i Rosandićev udžbenik *Jezik, izražavanje i stvaranje 2*,¹⁰⁴ koji također nije imao naziv jezika na naslovnici. Prema uobičajenim je obvezama sveučilišne pripreme nastavnika uključen na popis udžbenika ili priručnika. Pojedininim se studentima nije sviđala sveza riječi „izražavanje” i „stvaranje”. Smatrali su ih bliskoznačnicama ili nespretnom kolizijom pojmova, zato što se u metodici nastave hrvatskoga jezika pojam „izražavanje” gotovo poistovjećuje s pojmom „stvaranje”.

¹⁰² Dragutin Rosandić – Josip Silić, *Jezik, izražavanje i stvaranje 1*, Školska knjiga, Zagreb, 1986.

¹⁰³ Srpski nacionalisti (uz pomoć hrvatskih slugu) neštedimice su optuživali hrvatske domoljubne profesore zato što su ispuštali „srpski” u nazivu jezika. Primjerice, ni jedna zagrebačka osnovna i srednja škola nije bila bez takvih „tužitelja” (1945–1991).

¹⁰⁴ Josip Silić – Dragutin Rosandić, *Jezik, izražavanje i stvaranje 2*, Školska knjiga, Zagreb, 1987.

U akademskoj su godini 1988/1989. studenti zabilježili izrazito slabije ocjene udžbenicima *Jezik, izražavanje i stvaranje 1* i *Jezik, izražavanje i stvaranje 2* nego njihovi prethodnici udžbenicima *Osnove fonetike i fonologije* i *Osnove morfologije i morfostilistike*, premda su promicali jezično izražavanje, osobito u skladu s načelima: obavijesne i estetske funkcionalnosti, zornosti, odgojnosti, indukcije i dedukcije, sadržajne, tekstovne i stilske raznovrsnosti te međuovisnosti nastavnih područja, stvaralaštva i znanstvenosti.¹⁰⁵

VIII.

Prvo izdanje Anićeva i Silićeva *Pravopisnoga priručnika hrvatskoga ili srpskoga jezika*¹⁰⁶ bilo je moderno priređeno, usklađeno s uobičajenim načelima stvaranja pravopisa.¹⁰⁷ Izrazito je taj dugo očekivani pravopis pridonosio javnoj promidžbi pravopisne problematike na koju se nerijetko gledalo kao na nevažno područje.

Nije teško prepoznati neprikladan naslov i pravopisni rječnik kao glavne razloge neprihvaćanja u okolnostima koje su najavljivale raspad Jugoslavije. Najčešće se govorilo o ustupku suautora (u nazivu: „hrvatskog ili srpskog jezika”) prema zahtjevu političkih moćnika i njihovih slugu, premda je radni naslov bio javno određen nekoliko godina prije tiskanja: *Pravopis hrvatskoga književnog jezika*. Vlasti su ga proglasile obvezatnim školskim pravopisom, pa su ga trebali dobro upoznati i studenti, budući nastavnici. Međutim, kratko se zadržao kao sveučilišni udžbenik ili priručnik jer smo svesrdno i radikalno prihvatili prirodno razgraničenje: hrvatskoga jezika i srpskoga jezika. U tim su okolnostima suautori Vladimir Anić i Josip Silić doživjeli i nezaslužene kritike jer o naslovnoj je svezi dvaju jezika odlučivala jugoslavenska komunistička vlast.¹⁰⁸

Izdanje Anićeva i Silićeva priručnika s početka 21. stoljeća pod pohrvaćenim naslovom *Pravopis hrvatskoga jezika*¹⁰⁹ značajno je popra-

¹⁰⁵ Usp. S. Težak, n. d., 93–110.

¹⁰⁶ Vladimir Anić – Josip Silić, *Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Sveučilišna naklada Liber i Školska knjiga, Zagreb, 1986.

¹⁰⁷ Usp. Ivo Pranjković, *Uzoran priručnik (Vladimir Anić i Josip Silić: Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Sveučilišna naklada Liber i Školska knjiga, Zagreb, 1986)*, Vjesnik, Zagreb, 17. siječnja 1987, str. 7.

¹⁰⁸ Isto.

¹⁰⁹ Vladimir Anić – Josip Silić, *Pravopis hrvatskoga jezika*, Novi Liber i Školska knjiga, Zagreb, 2001.

vilo odnos studenata i šire stručne javnosti prema tom priručniku,¹¹⁰ a kritika mu je udijelila visoke ocjene. U međuvremenu je Babićev, Finkin i Mogušev *Hrvatski pravopis* doživio velike kritike,¹¹¹ zato što je svako novo izdanje nudilo promjene koje su donijele velike nevolje u smalaksalo hrvatsko školstvo i ugrozile pismenost najmanje dvadesetak hrvatskih naraštaja.¹¹²

IX.

Krajem 1990-ih je Silić objavio udžbenike za gimnazije prema nastavnom programu iz 1995: *Morfologija hrvatskoga jezika i povijest hrvatskoga jezika od XVI. do XIX. stoljeća*,¹¹³ *Hrvatski jezik 2*¹¹⁴ i *Hrvatski jezik 1*.¹¹⁵ Pridodao je uz te udžbenike i vježbenice, što je vjerojatno prikladniji naziv od „radne bilježnice”.¹¹⁶ Budući da je način izlaganja u tim originalnim udžbenicima samo djelomice sukladan školskoj komunikaciji i složenosti izlaganja učiva, može se govoriti o zanimljivosti i svrhovitosti, ali zbog tradicionalnoga redosljeda izlaganja ne bismo ih mogli svrstati u „didaktičke gramatike”,¹¹⁷ iako ciljaju na „spoznavanje i usvajanje hrvatske riječi kao izražajnog sredstva u svim komunikacijskim sustavima”.¹¹⁸ Mnogi su studenti davali izvrsne ocjene tim udžbenicima, ali pojedinci su isticali da su samo odlični priručnici za profesore, neprilagođeni gimnazijalcima, „bez poticaja za učeničke aktivnosti govorenja i slušanja”.

Silićevi udžbenici iz 1990-ih nisu znatno promijenili učenički odnos prema nastavi hrvatskoga jezika, pa je očekivan priručnik za nastavnike koji bi to mogao popraviti. Pojavio se s popriličnim zakašnjenjem, sedam-osam godina nakon prvih izdanja tih udžbenika, i to u suautorstvu:

¹¹⁰ Usp. Lada Badurina, *Hrvatski pravopis na pragu novoga tisućljeća* (Vladimir Anić – Josip Silić, *Pravopis hrvatskoga jezika, Novi Liber – Školska knjiga, Zagreb, 2001*), Fluminensia, Rijeka, 2001, 1-2, str. 126–132.

¹¹¹ Stjepan Babić – Božidar Finka – Milan Moguš, *Hrvatski pravopis* (VII. izdanje), Školska knjiga, Zagreb, 2003, str. XII.

¹¹² Primjerice, tako su „priređujući VII. izdanje (...) samo otklonili neke sitne nedostatke ili dopunili neke pojedinosti”, što je bilo izvrgnuto razložnoj kritici.

¹¹³ Josip Silić, *Morfologija hrvatskoga jezika i povijest hrvatskoga jezika od XVI. do XIX. stoljeća. Udžbenik za II. razred gimnazije*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.

¹¹⁴ Josip Silić, *Hrvatski jezik 2. Udžbenik za drugi razred gimnazije*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.

¹¹⁵ Josip Silić, *Hrvatski jezik 1. Udžbenik za prvi razred gimnazije*, Školska knjiga, Zagreb, 1998.

¹¹⁶ O tim udžbenicima također u ovom broju časopisa *Hrvatski* piše Jadranka Nemeth-Jajić.

¹¹⁷ Usp. S. Težak, n. d., str. 45.

¹¹⁸ Isto.

Josipa Silića, Ive Pranjkovića, Marka Samardžije i Marine Čubrić,¹¹⁹ koja je uglavnom na temelju svoga nastavničkog iskustva (u specifičnoj srednjoškolskoj ustanovi) pokušala ponuditi „metodičku” pomoć u uporabi Silićevih te Pranjkovićeve i Samardžijina udžbenika. Neprijeporno je Silić odlično napravio svoj dio posla, kao i profesori Pranjković i Samardžija, ali studenti nisu prepoznali „metodiku” Marine Čubrić kao nezaobilazan doprinos modernizaciji učenja hrvatskoga jezika.¹²⁰

X.

Među Silićevim sveučilišnim udžbenicima koji su porabljeni u okviru metodičkih kolegija potrebno je spomenuti *Gramatiku hrvatskoga jezika za srednje škole i visoka učilišta* koju je napisao s Ivom Pranjkovićem.¹²¹ Odlično je strukturirana i jezgrovita gramatika, plod dugogodišnjih promišljanja složene stručne i znanstvene tematike,¹²² s korektnim odnosom prema različitosti jezikoslovnih spoznaja, ideja i tvrdnji, a dobronamjerni su kritičari ponovno apostrofirali njezine „strukturalističke temelje”.¹²³ Zasiurno je više prilagođena studentima nego srednjoškolicima kojima tradicionalno nedostaju osnovna jezična znanja i sposobnosti govornoga i pismenoga izražavanja.¹²⁴

Premda je već bila na popisu literature za kolegij Hrvatski standardni jezik, uključili smo je na popis literature za metodičke kolegije na studijima kroatistike, a studenti su joj odreda dali visoke ocjene, nahvalili kao prihvatljivu i izrazito svrhovitu gramatiku hrvatskoga jezika.¹²⁵ Nakon predavanja i seminarskih razgovora o znanstvenim i didaktičkim gramatikama uglavnom je svrstavaju među znanstvene gramatike, a nisu prešutjeli ni metodičke slabosti. Pojedinci su tvrdili da je vjerojatno

¹¹⁹ Usp. Josip Silić – Ivo Pranjković – Marko Samardžija – Marina Čubrić, *Priručnik za nastavnike uz udžbenike hrvatskoga jezika za gimnazije*, Školska knjiga, Zagreb, 2004.

¹²⁰ Isto.

¹²¹ Josip Silić – Ivo Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika za srednje škole i visoka učilišta*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

¹²² Usp. Marko Samardžija, *Riječ na predstavljanju Gramatike hrvatskoga jezika*, Republika, Zagreb, 2006, 4, str. 48–50.

¹²³ Usp. Dejana Vrandečić, *Strukturalistički temelji Gramatike hrvatskoga jezika J. Silića i I. Pranjkovića (Josip Silić, Ivo Pranjković: Gramatika hrvatskoga jezika, Zagreb, Školska knjiga, 2005)*, *Jezikoslovlje*, Osijek, 2007, 1, str. 81–90.

¹²⁴ Usp. Zorislav Kaleb, *Jezikoslovni događaj godine: prva ili posljednja hrvatska gramatika?*, *Zarez*, 2006, 186, str. 55.

¹²⁵ Usp. Lada Badurina, *O gramatici s razlogom (Josip Silić i Ivo Pranjković: Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta, Školska knjiga, Zagreb, 2005)*, Novi Kamov, Rijeka, 2006, 2, str. 87–93.

prikladnija za učenje hrvatske gramatike od srednjoškolskih udžbenika dvojice su autora.¹²⁶

XI.

Vjerojatno ponajbolju Silićevu knjigu *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika* uključili smo na popis literature u akademskoj godini 2006/2007. na tri studija kroatistike nastavničkog smjera: zagrebački, zadarski i splitski.¹²⁷ Obilježava je osebujan i originalan pristup problematici funkcionalnih stilova.¹²⁸

U *Predgovoru* je ponovio staru tvrdnju o suvremenoj svjetskoj sociolingvistici koja pristupa standardnom jeziku „kao polifunkcionalnoj instituciji”¹²⁹ te čvrsto zaključio:

„Standardni je jezik, pa onda i hrvatski standardni jezik, zato da posluži kao sredstvo javne komunikacije u svim područjima čovjekove djelatnosti – i u znanosti, i u administraciji, i u novinarstvu, i u književnoj umjetnosti, i u svakodnevnome razgovoru. Sve su to njegove funkcije i njegovi stilovi, koje (udruženo) nazivamo funkcionalnim stilovima. Suvremena ih standardologija ne tipologizira na jedinstven način, ali ipak tako da se iz nje može izvesti ona tipologija koja odgovara ovom ili onomu pristupu standardnom jeziku. Mi funkcionalne stilove tipologiziramo ovako: znanstveni, administrativno-poslovni, novinarsko-publicistički, književnoumjetnički (beletristički) i razgovorni.”¹³⁰

Na početku je prvoga poglavlja (prvoga dijela knjige) *Hrvatski jezik kao sustav i kao standard* – određenje hrvatskoga jezika kao sustava, „što (poslije)sosirovska lingvistika naziva jezikom (*Langue*), tj. potencijalnom veličinom, a pod hrvatskim jezikom kao standardom ono što (poslije)sosirovska lingvistika naziva govorom (*Parole*), tj. aktualnom veličinom”.¹³¹

Drugo poglavlje *Lingvističke i sociolingvističke zakonitosti* Silić je započeo svojevrsnim nagovorom i poticajnom tvrdnjom koja može biti vrlo zanimljiv izazov za raspravljanje:

¹²⁶ Usp. Dalibor Jurišić, *Gramatika koju su generacije studenata mogle priželjkivati (Josip Silić, Ivo Pranjković, Gramatika hrvatskoga jezika /za gimnazije i visoka učilišta/, Školska knjiga, Zagreb, 2005), Zarez, Zagreb, 2006, 181, str. 35–36.*

¹²⁷ Josip Silić, *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Disput, Zagreb, 2006.

¹²⁸ Usp. Lada Badurina, *Jezik i njegove službe (Josip Silić, Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika, Disput, Zagreb, 2006), Fluminensia, Rijeka, 2007, 1, str. 172–178.*

¹²⁹ J. Silić, n. d., str. 10.

¹³⁰ Isto.

¹³¹ Isto, str. 17.

„Treba razlikovati pojmove '(hrvatski) jezik kao sustav' i '(hrvatski) jezik kao standard'. Jezik naime kao sustav podliježe lingvističkim, a jezik kao standard sociolingvističkim zakonitostima. Lingvističke su zakonitosti isključivo jezične, a sociolingvističke zakonitosti i jezične i društvene. Dodat ćemo i to da je jezik kao sustav, za razliku od jezika kao standarda, neovisan o kulturi, o književnosti, o civilizaciji, o politici, o vjeri, o naciji i o svemu onome u čemu vrijednosni sud ima jednu od odsudnih uloga u životu čovjeka.”¹³²

U trećem poglavlju *Hrvatski standardni jezik i hrvatska narječja* Silić dinamično raspravlja o toj staroj jezikoslovnoj problematici, pa zaključuje da su „štokavsko, čakavsko i kajkavsko narječje različiti (jezični) sustavi te da u hrvatskome standardnom jeziku imaju načelno onu ulogu koju imaju (drugi) slavenski jezici” jer su „zasebna hrvatska narječja, a ne narječja hrvatskoga jezika”, pa sugerira da hrvatsku književnost napisanu čakavskim i kajkavskim narječjem ne treba nazivati dijalektalnom književnošću.¹³³

Poglavlje *Polifunkcionalnost hrvatskoga standardnog jezika* donosi nedvojbenu tvrdnju i opsežna obrazloženja činjenice da hrvatski je standardni „jezik hrvatske polifunkcionalne javne komunikacije”.¹³⁴

Drugi dio knjige jasno je usmjeren na pojedine funkcionalne stilove.¹³⁵ Na prvom je mjestu *Znanstveni stil* kojem je suprotstavio književnoumjetnički (beletristički) stil:

„Dok je književnoznanstveni stil, po svojoj individualnoj neograničenosti, izrazito subjektivan, znanstveni je stil, po svojoj individualnoj ograničenosti, izrazito objektivan.”¹³⁶

Silić je uzorno opisao znanstveni stil. Osobito tvrdi da „u znanstvenome stilu prevagu (nad fonologijom /posebno intonacijom/ i morfologijom) imaju leksik (riječi) i sintaksa”,¹³⁷ a morfologije je onoliko „koliko je ima u znanstvenome stilu u 'naručju' njezinih apstraktnih kategorija, odnosno predstavnika tih kategorija”.¹³⁸ Među „predstavnicima” su „gla-

¹³² Isto, str. 23.

¹³³ Isto, str. 29–34.

¹³⁴ Isto, str. 35–39.

¹³⁵ Usp. *Polifunkcionalnost hrvatskoga standardnog jezika*, Kolo, Zagreb, 1996, str. 244–247.

¹³⁶ J. Silić, n. d. str. 45.

¹³⁷ Isto, str. 45.

¹³⁸ Isto.

golskih kategorija apstraktniji od drugih infinitiv, izvanvremenski prezent (i prezent općenito), izvanvremenski futur i nesvršeni glagolski oblici”¹³⁹ Predstavnicima su „imenskih (nominalnih) kategorija” apstraktniji od „jednina apstraktnih imenica i jednina konkretnih imenica koje znače opći pojam”.¹⁴⁰ Sve je ilustrirao rezultatima sustavne raščlambe i poticajima za razmišljanje o toj staroj jezikoslovnoj problematici.

U skladu je s temeljnim raspravljajkim načelima Silić izložio na početku poglavlja *Administrativno-poslovni stil* da „u suvremenoj komunikaciji hrvatskim standardnim jezikom” administrativno-poslovni stil uglavnom nadmašuje ostale funkcionalne stilove, zato što su „najveće promjene u povijesti najnovijega razdoblja hrvatskoga standardnog jezika nastale upravo u njemu”.¹⁴¹ Ponajviše se „nameće drugim funkcionalnim stilovima”, „imperativnost” je „jedna od njegovih najvažnijih značajki”, „najpodložniji je ideologizaciji”,¹⁴² a svrstavaju ga u „nominalne funkcionalne stilove”,¹⁴³ tj. one kojima je „svojstven 'predmet'” te u kojima ima „prevađu imenica”.¹⁴⁴ Dobro su obrazložene značajke toga stila: „jednostavnost, jasnoća, točnost, potpunost, ujednačenost, eksplicitnost, ekonomičnost, analitičnost, konkretnost, objektivnost, kratkoća (lakonizam), određenost (determiniranost), terminologičnost, neemocionalnost, imperativnost, klišeiziranost i jezični parazitizam”.¹⁴⁵

Poglavlje *Novinarsko-publicistički stil* otvorio je postavkom da je to najslabiji „funkcionalni stil (hrvatskoga) standardnog jezika”.¹⁴⁶ Pridodao je izrazito zanimljiva obrazloženja, odredio funkciju novinarskih medija, „novinarske žanrove”, „stilske figure” itd.¹⁴⁷

Samo je na prvi pogled jezgrovito oblikovao poglavlje *Književnoumjetnički (beletristički) stil*, a zapravo je usustavio nedvojbenu opis „najindividualnijega funkcionalnog stila standardnoga jezika”.¹⁴⁸ *Razgovorni stil* opisao je pomalo iskričavo i anegdotalno, što nije uobičajeno u znanstvenom izražavanju koje računa na dugovječnost, ali i neočekivanom

¹³⁹ Isto.

¹⁴⁰ Isto.

¹⁴¹ Isto, str. 65.

¹⁴² Isto.

¹⁴³ Usp. *Polifunkcionalnost hrvatskoga standardnog jezika*, str. 244–247.

¹⁴⁴ J. Silić, n. d., str. 65.

¹⁴⁵ Isto, str. 66–74.

¹⁴⁶ Isto, str. 75.

¹⁴⁷ Isto, str. 75–96.

¹⁴⁸ Isto, str. 97–107.

je duhovitošću pridonio specifičnoj čitljivosti i neobičnoj privlačnosti raspravljačkog teksta.¹⁴⁹

U cijelome drugom poglavlju knjige Silić čvrsto raspravlja o funkcionalnim stilovima imajući na umu svrhovitost izlaganja, nakon što se „u uvodu svakoga funkcionalnog stila” bavi „područjima na koja se odnosi, o razlikama među tim područjima, pa onda i o potrebi da se ta područja ostvare jezikom koji im odgovara.”¹⁵⁰ Izazvao je zanimanje za svoj izniansirano oblikovani znanstveni tekst koji nije stegnut čvrstim granicama koje bi mogle zaustaviti istinski pokušaj svrhovite rasprave.

Premda treće poglavlje nije bilo presudno za uključivanje te knjige na popis literature za studente nastavnčkog smjera, zaslužuje zbog specifične usustavljenosti veliku pozornost. O razlikama „između jezika kao sustava i jezika kao standarda”¹⁵¹ raspravlja u tekstu *Leksik i norma* nudeći primjere koji odlično ilustriraju i obrazlažu istaknute tvrdnje.¹⁵² U drugome je dijelu trećega poglavlja *Ivan Despot i jezična tradicija* nastojao pronaći „vezu jezika Ivana Despota s jezikom književnika”¹⁵³ koji su mu možebitno bili uzori, ali nakon što je usporedio njihova djela otisnuta nakon smrti s onima koja su tiskana za njihova života, s razočaranjem je razotkrio razlike koje ukazuju da je njihov jezik poremetio „vezu s vlastitim korijenjem”.¹⁵⁴ Posegnuo je zatim za prvim izdanjima, raščlanjivao ih i uspoređivao, a na kraju je jednostavno zaključio da je „jezik Ivana Despota vrlo slojevit i nadasve zanimljiv”.¹⁵⁵

Dio trećega poglavlja *Antun Mihanović i „Hrvatska domovina”* započinje odbacivanjem tvrdnji o „jezičnim nepravilnostima”, zato što „jezik ‘Hrvatske domovine’ integrira” ono što je nazvano „hrvatskim književnim jezikom”, „hrvatskim jezikom hrvatske književnosti” te „hrvatskim standardnim jezikom”. U skladu je s tim – osebujno je zaključio – jezik *Hrvatske domovine* „i pravilan i homogen”.¹⁵⁶

U kratkoj je raspravi *Slobodan Novak i standardni jezik* – nakon što je ustvrdio da „u svakome funkcionalnom stilu ima i onoga što se može nazvati kolektivnim (općim) i onoga što se može nazvati individualnim

¹⁴⁹ Isto, str. 108–118.

¹⁵⁰ J. Silić, n. d., str. 11.

¹⁵¹ Isto, str. 121.

¹⁵² Usp. *Polifunkcionalnost hrvatskoga standardnog jezika*, str. 244–247.

¹⁵³ J. Silić, n. d., str. 130.

¹⁵⁴ Isto.

¹⁵⁵ Isto, str. 144.

¹⁵⁶ Isto, str. 145–153.

(pojedinačnim)” te da „najmanje individualnoga ima u znanstvenome, a najviše u beletrističkome funkcionalnom stilu”¹⁵⁷ – raščlanjivao Novakov roman *Mirisi, zlato i tamjan* te zaključio da jeziku umjetničkoga djela treba pristupiti „kao jeziku *sui generis*, kao jeziku koji nije vid standardnoga jezika”¹⁵⁸.

Tekst *Funkcionalna stilistika u kontekstu Pranjićeve stilistike* posvećen je Krunoslavu Pranjiću koji je prvi u hrvatskome jezikoslovlju¹⁵⁹ jasno tipologizirao funkcionalne stilove standardnoga jezika na „razgovorni, znanstveni, administrativni, književnoumjetnički, publicistički i znanstveno-popularni”.¹⁶⁰ Posebno je istaknuo da bi na Pranjićeve stilistiku i funkcionalnu stilistiku trebalo gledati kao i „na europsku stilistiku” toga doba.¹⁶¹ Pripomenuo je da ne bi trebalo zaboraviti „vrijeme u kojemu su hrvatski jezični i književni teoretičari” bili „zaokupljeni problematikom stila književnog jezika”,¹⁶² premda nisu bili razvidni „uvjeti za razlučivanje sociolingvističkih zakonitosti od lingvističkih”.¹⁶³ Uspoređivanjem, navođenjem primjera i njihovom raščlambom Silić je iznijansirano obrazložio tvrdnju o Pranjićevoj tezi da je jezik umjetničkoga djela „rezultat (doista potpune) slobode” svoga tvorca¹⁶⁴ te da je takva „stilistika individualna stilistika” koja se može blisko povezati s „literarnom stilistikom”, kompetentnom i za „estetsku prosudbu književnoumjetničkoga djela”.¹⁶⁵

U tekstu *Je li jezik književnoumjetničkoga djela problem jezika funkcionalnog stila standardnoga jezika?* Silić je iskoristio „misli Vladana Desnice iz njegova eseja *Književnik i jezik*”. Nakon specifične raščlambe niza primjera i izrazito zanimljivih i originalnih tvrdnji, konačno je zaključio da je „jezik književnoumjetničkoga djela individualan”, a „uporaba jezičnih sredstava u njemu” izrijeком je u ovisnosti o piščevoj mašti, invenciji, intuiciji, imaginaciji i fikciji.¹⁶⁶

¹⁵⁷ Isto, str. 154.

¹⁵⁸ Isto, str. 165.

¹⁵⁹ Isto, str. 166.

¹⁶⁰ Isto, str. 166-167.

¹⁶¹ Isto, str. 167.

¹⁶² Usp. Krunoslav Pranjić, *Jezikom i stilom kroza književnost*, Zagreb, 1986.

¹⁶³ J. Silić, n. d., str. 167.

¹⁶⁴ Usp. *Polifunkcionalnost hrvatskoğa standardnog jezika*, str. 244-247.

¹⁶⁵ J. Silić, n. d., str. 174.

¹⁶⁶ Isto, str. 176-184.

Prvi dio četvrtoga poglavlja *Tekst i funkcionalni stilovi (Na primjeru znanstvenoga stila)* počinje napomenom o potrebi razlikovanja gramatike i komunikacije jer je „gramatika model, a komunikacija ostvaraj toga modela”.¹⁶⁷ U opsežnoj, složenoj i nadasve dobro ilustriranoj raspravi Silić je ustvrdio da u znanstvenome tekstu „struktura rečenice mora biti načelno neovisna o strukturi rečenica s kojima čini kontekst”, a takav tekst mora biti bez „prenesenosti značenja”, oslanjati se na „tradicionalnu normiranost” te biti logičan, objektivan, apstraktan, eksplicitan, precizan i točan.¹⁶⁸ Zaslужuju vrlo dobru ocjenu ilustracije sustavnih isticanja raščlanjivanja nesuglasja s nekadašnjim istraživačkim rezultatima.

U drugome dijelu četvrtoga poglavlja *Gramatički redosljed rečeničnih komponenata* poglavito se bavio suodnosom „gramatičkoga i komunikacijskog reda riječi”,¹⁶⁹ a u trećem dijelu (*Gramatički i komunikacijski redosljed rečeničnih komponenata u suodnosu*) „komunikacijskim redom riječi (u iskazu)”.¹⁷⁰ Kratku raspravu *Rečenica i funkcionalni stilovi* usmjerio je na slikovito razlikovanje „rečenice kao gramatičke i rečenice kao obavijesne jedinice” u okruženju poticajnih obrazloženja tvrdnje o nastajanju zabuna zbog „neuvažavanje razlika između gramatičkoga i obavijesnoga (komunikacijskog) plana”.¹⁷¹

Završni tekst *Semantičko interpretacijsko načelo i prozodija rečenice* započeo je obrazlaganjem činjenica o interpunkciji koja može biti „strukturna ili gramatička, semantička i ritmo-melodijska”.¹⁷² Na temelju je složene raščlambe povelikoga broja primjera zaključio da interpunkcija nije „uzrok” nego „posljedica”, što je važno za govornike koji žele „biti prirodni u svome govoru”.¹⁷³ Uzorno su uvjerljive Silićeve odmjerene tvrdnje, jasno oslobođene nepotrebnih riječi, a svako potkrjepljenje ima svoj siguran izvor.

Ta je Silićeva knjiga kao sveučilišni udžbenik izvrsno prihvaćena, posebice među studentima nastavničkog smjera kroatistike. Ponuđena je jednostavna razludžba dvojbi oko razvrstavanja funkcionalnih stilo-

¹⁶⁷ Isto, str. 187.

¹⁶⁸ Isto, str. 188–196.

¹⁶⁹ Isto, str. 218–226.

¹⁷⁰ Isto, str. 227.

¹⁷¹ Isto, str. 238.

¹⁷² Isto, str. 218–226.

¹⁷³ Isto, str. 252.

va i njihove funkcionalne uporabe.¹⁷⁴ Premda u akademskim godinama 2005/2006. i 2006/2007. nisu svi studenti toj knjizi dodjeljivali samo najbolje ocjene, što su pojedinci opravdavali „teškim znanstvenim stilom“, u prosjeku je ocijenjena kao odličan sveučilišni udžbenik koji je vrlo potreban budućim nastavnicima hrvatskoga jezika kao svakodnevni priručnik.

XII.

U akademskoj godini 2007/2008. studente smo pitali na procjenu Silićevih osnovnoškolskih udžbenika: *Jezik moj hrvatski 5 (Udžbenik za peti razred osnovne škole)*¹⁷⁵ i *Jezik moj hrvatski 6 (Udžbenik za šesti razred osnovne škole)*¹⁷⁶ koje je napisao s Majom Matković i Vedranom Cvjetković. Udžbenike su suautori popratili vježbenicom te *Priručnikom za nastavnike hrvatskoga jezika uz udžbenik M. Matković, V. Cvjetković i J. Silića Jezik moj hrvatski za VI. razred osnovne škole.*¹⁷⁷ Silić je očito svoj dio posla obavio dobro, kao i obično, ali suradnice se nisu snašle u promicanju glavnih načela suvremene nastave hrvatskoga jezika. Omogućile su uspješno stjecanje jezičnih znanja, ali nisu osigurale osposobljavanje za komunikaciju na istoj razini.¹⁷⁸

Nisu ti udžbenici dobili studentske ocjene koje bi ih uključile u sveučilišne seminare. Stekli smo dojam da je jedna suautorica previše sklona novinarskom stilu i prevelikoj obavijesnosti udžbenika bez prikladnoga upućivanja na sekundarne izvore, a drugoj su nedostajali: verificirano nastavno iskustvo, osnovna metodička znanja te orijentiri za uspostavljanje granice među udžbeničkim i nastavničkim kompetencijama.¹⁷⁹

¹⁷⁴ Usp. Sanda Lucija Udier, *Napokon i hrvatska funkcionalna stilistika (Josip Silić: Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika, Zagreb, 2006)*, Lahor, 2006, 2, str. 237–240.

¹⁷⁵ Josip Silić – Maja Matković – Vedrana Cvjetković, *Jezik moj hrvatski 5 (Udžbenik za peti razred osnovne škole)*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2007.

¹⁷⁶ Josip Silić – Maja Matković – Vedrana Cvjetković, *Jezik moj hrvatski 6 (Udžbenik za šesti razred osnovne škole)*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2007.

¹⁷⁷ Josip Silić – Maja Matković – Vedrana Cvjetković, *Priručnik za nastavnike hrvatskoga jezika uz udžbenik M. Matković, V. Cvjetković i J. Silića Jezik moj hrvatski za VI. razred osnovne škole*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2007.

¹⁷⁸ Nećemo se posebno baviti tim osnovnoškolskim udžbenicima jer nisu uključeni u sveučilišnu nastavu.

¹⁷⁹ S. Težak, n. d., str. 33.

XIII.

O Silićevim se autorskim i suautorskim sveučilišnim udžbenicima u okviru metodičkih kolegija ili nastavnih predmeta može neprijeporno zaključiti: zaslužuju najviše ocjene za znanstvenu promišljenost, izvornost, pomnjjivost, preciznost, pronicljivost, motiviranost, jasnoću i odlučnost. Budući da je prvi među hrvatskim jezikoslovcima usustavio rezultate istraživanja pojedinih jezikoslovnih tema i neodgodivih stručnih izazova, mogu se odrediti i kao velik doprinos hrvatskoj znanosti te stručnome zanimanju za upoznavanje i proučavanje hrvatskoga standardnog jezika.

Nije lako odrediti snagu utjecaja Silićevih sveučilišnih udžbenika na učenje i nastavu hrvatskoga jezika, ali prijepora nema oko njihove korisnosti u nastavi hrvatskoga jezika na svim školskim stupnjevima. Nedvojbeno je činjenica da su njegove autorske i suautorske knjige neusporedivo zastupljenije na popisu literature metodičkih kolegija nego na popisima literature kolegija u okviru katedara za hrvatski standardni jezik.

Silićevi sveučilišni udžbenici očito su mnogima služili kao važni izvori raznovrsnih stručnih podataka, znanstvenih rezultata, poticaja za istraživanje, jasnih i izvornih zaključaka koji su iznijansirani u složenoj raspravljačkom tekstu uzornim ostvarivanjem lančanoga slijeda rečenica.

Neprekidno je Silić pokazivao neobično umijeće uskladbe raspravljačkog teksta te uzornu otvorenost za potencijalnu raspravu sa znanstvenicima i stručnjacima koji drugačije misle i zaključuju. Čvrstini njegovih zaključaka – koji poglavito izrastaju iz mirnoće izlaganja raspravljačkog teksta – stalno pridonosi skladna izmjena starih i novih činjenica. Obrazloženja su rezultati spleta znanstvene pomnosti i nadahnuća hrvatskim materinskim jezikom kojim se cijeli život ustrajno bavio kao znanstvenik. Potkrijepljenost objektivnim dokazima, vrlo dobro preglednost, specifična stupnjevitost, ilustrativnost i postupnost u izlaganju uglavnom se očituju u većini njegovih sveučilišnih udžbenika, premda pojedinci vehementno prokazuju „previsoku” razinu njegova oblikovanja znanstvenoga diskursa.

Gotovo svaki Silićev tekst sukladan je klasičnoj strukturi pismene rasprave, a svenazočna je razgovijetnost i usustavljenost ciljeva i svrhe istraživanja. Neprijeporno su zanimljive i dojmljive istraživačke zamisli, raznovrsnost istraživačkih metoda, postupaka i sredstava u skupljanju

elemenata za prikladne zaključke, premda kadikad ostanu nejasnoće koje poglavito proizlaze iz sinteza prijašnjih istraživanja dotične znanstvene problematike i starih nedorečenih strukturiranja spoznaja u očekivani znanstveni diskurs.

Kao znanstvenik, jezikoslovac – Silić je promicao i udomaćio specifično istraživačko zanimanje za interakciju teorije i prakse nastave hrvatskoga jezika. Sudeći prema svemu što smo napisali o njegovim autorskim i suautorskim sveučilišnim udžbenicima, može se nedvojbeno zaključiti da je kao vrlo uspješan znanstvenik na području humanističkih znanosti uzorno motiviran za istraživanja i napredak nastave hrvatskoga jezika. Njegovim znanstvenim interesima sukladni su i njegovi najveći znanstveni uspjesi, a svaki je njegov sveučilišni udžbenik odlično koncipiran, konzistentan u opisu znanstvenih činjenica, kadikad metodički nedovoljno određen, ali nikada bez afirmacije komunikacijske polifunkcionalnosti hrvatskoga standardnog jezika.

Izvršno je Silićevo umijeće sintetiziranja znanstvenih istraživanja, nijansiranja izvornoga promišljanja lingvističke i lingvometodičke problematike, utemeljenih na usustavljenoj istraživačkoj metodologiji i svestranoj pozornosti mnoštvu izvora. Analizu istraživane problematike i sintezu rezultata dosljedno je provodio, a redovito je nudio izobilje smjernica za daljnja znanstvena istraživanja. Njegovi su sveučilišni udžbenici uglavnom izazivali zanimanje i odobravanje na metodičkim kolegijima koji su iznimno važni za pripremu nastavnika hrvatskoga jezika.

Ne odstupajući od načela stručnoga i znanstvenoga diskursa, tj. objektivnih kriterija i mjerila, imali smo izobilje neprijepornih dokaza za najbolje ocjene sveučilišnih udžbenika prof. dr. sc. Josipa Silića. U prigodi njegova 75. rođendana dužni smo objektivno (bez patetike!) istaknuti – najljepše pohvale i zahvalnost – za doprinos hrvatskomu jezikoslovlju i nastavi hrvatskoga jezika.

LITERATURA

- Babić, Stjepan – Težak, Stjepko, *Pregled gramatike hrvatskoga književnog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1973.
- Badurina, Lada, *Hrvatska filološka misao od-do* (Od fonetike do etike: Zbornik o sedamdesetogodišnjici prof. dr. Josipa Silića, *Disput*, Zagreb, 2005), Fluminensia, Rijeka, 2005, 2, str. 115–124.
- Badurina, Lada, *Hrvatski pravopis na pragu novoga tisućljeća* (Vladimir Anić – Josip Silić, *Pravopis hrvatskoga jezika, Novi Liber – Školska knjiga*, Zagreb 2001), Fluminensia, Rijeka, 2001, 1-2, str. 126–132.
- Badurina, Lada, *Jezik i njegove službe* (Josip Silić, *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, *Disput*, Zagreb, 2006), Fluminensia, Rijeka, 2007, 1, str. 172–178.
- Badurina, Lada, *O gramatici s razlogom* (Josip Silić i Ivo Pranjković: *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, *Školska knjiga*, Zagreb, 2005), Novi Kamov, Rijeka, 2006, 2, str. 87–93.
- Badurina, Lada, *Pravopis i računalo* (Slaven Batnožić – Branko Ranilović – Josip Silić, *Hrvatski računalni pravopis: Gramatičkopravopisni računalni vodič*, *Matica hrvatska – SYS*, Zagreb, 1996), Fluminensia, Rijeka, 2001, 1-2, str. 143–148.
- Hudeček, Lana, *Nova gramatika hrvatskoga jezika* (Josip Silić; Ivo Pranjković: *Gramatika hrvatskoga jezika*, *Školska knjiga*, Zagreb, 2005), *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, Zagreb, 2006, 32, str. 379–382.
- Hudeček, Lana, *Novi pogled na funkcionalne stilove* (Josip Silić: *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, *Disput*, Zagreb, 2006), *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 32, Zagreb, 2006, str. 382–385.
- Hudeček, Lana, *Sintaksa i funkcionalni stilovi u Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* Josipa Silića i Ive Pranjkovića, *Republika*, Zagreb, 2006, 4, str. 42–47.
- Hudeček, Lana, *Vrijedan doprinos funkcionalnoj stilistici* (Josip Silić: *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, *Disput*, Zagreb, 2006), *Republika*, Zagreb, 2006, 11, str. 103–107.
- Jurišić, Dalibor, *Gramatika koju su generacije studenata mogle priželjkivati* (Josip Silić, Ivo Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika / za gimnazije i visoka učilišta*, *Školska knjiga*, Zagreb, 2005), *Zarez*, Zagreb, 2006, 181, str. 35–36.

- Kaleb, Zorislav, *Jezikoslovni događaj godine: prva ili posljednja hrvatska gramatika?*, Zarez, 2006, 186, str. 55.
- Katnić-Bakaršić, Marina – Požgaj Hadži, Vesna, *Izazovi akademskog diskurza: znanstveni stil Josipa Silića*, „Od fonetike do etike”, Zbornik o sedamdesetogodišnjici prof. dr. Josipa Silića, Disput, Zagreb, 2005, str. 27–38.
- Matešić, Mihaela, *Gramatika jezične suvremenosti (Josip Silić i Ivo Pranjković*, Gramatika hrvatskoga jezika), Fluminensia, Rijeka, 2006, 1, str. 141–147.
- Pranjić, Kruno, *Silićev pomak u jezikoslovnoj kroatistici*, „Od fonetike do etike”, Zbornik o sedamdesetogodišnjici prof. dr. Josipa Silića, Disput, Zagreb, 2005, str. 39–43.
- Pranjković, Ivo, *Rečenica i tekst (Josip Silić: Od rečenice do teksta. Teoretsko-metodološke pretpostavke nadrečeničnog jedinstva, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1984)*, Oko, Zagreb, 6–20. prosinca 1984, str. 20.
- Pranjković, Ivo, *Sustavi i standardi profesora Silića*, „Od fonetike do etike”, Zbornik o sedamdesetogodišnjici prof. dr. Josipa Silića, Disput, Zagreb, 2005, str. 19–26.
- Pranjković, Ivo, *Uzoran priručnik (Vladimir Anić i Josip Silić: Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Sveučilišna naklada Liber i Školska knjiga, Zagreb, 1986)*, Vjesnik, Zagreb, 17. siječnja 1987, str. 7.
- Peti, Mirko, *Hrvatski jezik u novoj gramatici*, Republika, Zagreb, 2006, 4, str. 31–35.
- Petrović, Bernardina, *Fonologija, morfonologija i morfologija u Gramatici hrvatskog jezika Josipa Silića i Ive Pranjkovića*, Republika, Zagreb, 2006, 4, str. 36–41.
- Rosandić, Dragutin – Silić, Josip, *Osnove fonetike i fonologije hrvatskog književnog jezika (Priručnik za nastavnike)*, Školska knjiga, Zagreb, 1974.
- Rosandić, Dragutin – Silić, Josip, *Osnove morfologije i morfostilistike hrvatskoga književnog jezika (Priručnik za nastavnike)*, Školska knjiga, Zagreb, 1979.
- Samardžija, Marko, *Riječ na predavljanju Gramatike hrvatskoga jezika*, Republika, Zagreb, 2006, 4, str. 48–50.
- Silić, Josip, *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Disput, Zagreb, 2006.

- Silić, Josip, *Od rečenice do teksta (Teoretsko-metodološke pretpostavke nadrečeničnog jedinstva)*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1984.
- Silić, Josip – Rosandić, Dragutin, *Prema modernijoj nastavi jezika u srednjoj školi. Priručnik za nastavnike*, Zavod za unapređivanje stručnog obrazovanja, Zagreb, 1973.
- Silić, Josip – Pranjković, Ivo – Samardžija, Marko – Čubrić, Marina, *Priručnik za nastavnike uz udžbenike hrvatskoga jezika za gimnazije*, Školska knjiga, Zagreb, 2004.
- Težak, Stjepko - Babić, Stjepan, *Gramatika hrvatskoga jezika (priručnik za osnovno jezično obrazovanje)*, Školska knjiga, Zagreb, 1992.
- Težak, Stjepko, *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1*, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- Težak, Stjepko, *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 2*, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- Udier, Sanda Lucija, *Napokon i hrvatska funkcionalna stilistika (Josip Silić: Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika, Zagreb, 2006)*, Lahor, 2006, 2, str. 237–240.
- Užarević, Josip, *Jezik, stilovi, funkcije (Josip Silić: Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika, Disput, Zagreb, 2006)*, Umjetnost riječi, Zagreb, 2007, 1-2, str. 173–181.
- Velčić, Mirna, *Uvod u lingvistiku teksta*, Školska knjiga, Zagreb, 1987.
- Vrandečić, Dejana, *Strukturalistički temelji Gramatike hrvatskoga jezika J. Silića i I. Pranjkovića (Josip Silić, Ivo Pranjković: Gramatika hrvatskoga jezika, Zagreb, Školska knjiga, 2005)*, Jezikoslovlje, Osijek, 2007, 1, str. 81–90.

**UNIVERSITY TEXTBOOKS BY JOSIP SILIĆ
(within methodical courses)**

SUMMARY

The paper presents the books by Professor Josip Silić, PhD, that were used as textbooks in the university teaching methodical courses or courses taught by the author of this review (1975-2008). Discussion, conclusions and corroboration is partly based on students' views, ratings, comments and answers to survey questions.

Keywords: Josip Silić, university, textbooks.

